
FRONTIERA ROMANĂ DIN DACIA INFERIOR. O TRECERE ÎN REVISTĂ ȘI O ACTUALIZARE. 2.*

OVIDIU ȚENEA, FLORIAN MATEI-POPESCU,
VLAD CĂLINA, ALEXANDRU RAȚIU

REZUMAT:

Prezenta lucrare este un raport preliminar cu privire la cele mai recente rezultate ale cercetărilor multidisciplinare efectuate pe linia cunoscută sub numele de *limes Transalutanus*. Actualizarea informațiilor despre aceste fortificații a fost realizată într-o manieră similară rapoartelor publicate cu regularitate în volumele congreselor internaționale dedicate studiului frontierelor romane. Cu mai bine de două decenii în urmă, ultimele rapoarte de sinteză au fost publicate în volumul Congresului internațional de frontiere romane de la Zalău din 1997. Scopul acestui raport este de a prezenta cele mai recente date obținute în cadrul Programului Național LIMES. Investigațiile s-au concentrat asupra fortificațiilor și a zonelor adiacente. Studiul realizat încearcă să arate valoarea acestor situri în vederea protejării și valorificării durabile a acestora prin includerea lor în Lista Patrimoniului Mondial UNESCO.

ABSTRACT: ROMAN FRONTIER OF DACIA INFERIOR. A REVIEW AND AN UPDATE. 2.

This paper is a preliminary report of the latest results of multidisciplinary research carried out on the line known as the *limes Transalutanus*. The updated information on these fortifications has been compiled in a manner similar to the reports regularly published in the volumes of international congresses dealing with the study of Roman frontiers. More than two decades ago, the latest summary reports were published in the volume of the International Congress of Roman Frontiers in Zalău in 1997. The purpose of this report is to present the latest data obtained in the framework of the National LIMES Programme. The research has been concentrated on the fortifications and adjacent areas. The study carried out attempts to show the value of these sites with a view to their sustainable protection and enhancement through inclusion in the UNESCO World Heritage List.

CUVINTE CHEIE: Perioadă romană, armata romană, Dacia Inferior, frontiere romane, fortificații

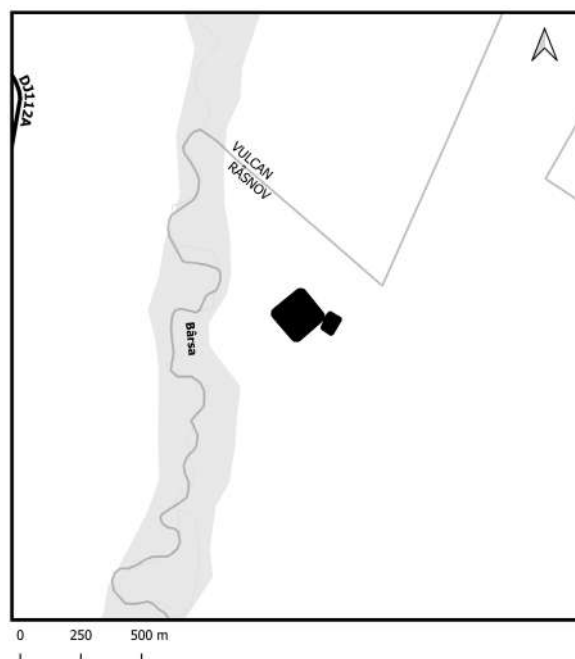
KEYWORDS: Roman Period, Roman Army, Dacia Inferior, Roman frontiers, fortifications.

1. Râșnov

jud. Brașov (RAN: 40376.01, BV-I-s-A-11283).

Castrul auxiliar de la Râșnov – *Cumidava* (Fig. 1.1 – 1.4) este așezat într-o poziție strategică la Nord de pasul Bran, la aproximativ 2,5 km NV de orașul actual, pe o terasă joasă, la E de râul Bârsa, în punctul „Cetate/Grădiște” sau „Erdenburg/Eulenburg”. Pe teren se observă urme vizibile sub forma unui val de pământ, în zonele necercetate arheologic, iar în restul zonelor se observă incinta și clădirile aferente

* Această lucrare este partea a doua a articolului Țenea, O., Matei-Popescu, Fl., Călina, V., Frontiera romană din Dacia Inferior. O trecere în revistă și o actualizare - Cercetări Arheologice 28.1, 9-90. <https://cercetari-arheologice.ro/?revista=ca-28-1-2021>. Mulțumiri colegului Eugen S. Teodor pentru citirea acestui material și pentru observațiile formulate.

1.1. Râșnov (Cumidava), localizarea fortificațiilor.

fazei de piatră a castrului. În cursul cercetărilor arheologice (M. Macrea, C. Daicoviciu și Colan, I. 1939; N. Gudea, Pop, I. 1969-1974; Petculescu, L. 2006-2021) au fost evidențiate trei faze constructive.

Castrul de lemn și pământ (Fig. 1.3 – 1.4) are un plan dreptunghiular, având dimensiunile de 110×114 m, împrejmuit de un val de pământ de 10 m grosime și 2 m înălțime. Șanțul de apărare aferent valului are o deschidere de 3,50 m și 2 m adâncime pe laturile de NV și SV. Acesta datează din epoca lui Traian.

Castrul de piatră (Fig. 1.3 – 1.4), reprezentând cea de-a doua fază constructivă, are un plan dreptunghiular, având colțurile rotunjite și dimensiunile de 118×124 m, păstrând aceeași orientare ca în faza precedentă. *Porta praetoria* este poziționată pe latura de NE, tehnica de construcție a acesteia, la fel ca a întregii incinte, este *opus incertum* cu ziduri de 1,50-1,70 m grosime. Pe laturile de NE și SE zidul a fost așezat în șanțul fazei de lemn și pământ, în spate (spre interior) șanțul a fost umplut împreună cu fostul val al fazei de pământ și lemn devenind *agger*-ul noii fortificații. Pe laturile de NE și SE au fost identificate trei șanțuri de apărare, cu dimensiunile, dinspre interior spre exterior, de 5×1,75 m; 5,50×1,25 m și 1,65×0,80 m. Pe latura de SV au fost identificate două șanțuri (3×1,25 m; 2,80×1 m), iar pe latura de NV a fost identificat un singur șanț cu o deschidere de 3,50 m și o adâncime de 1,60 m. Turnurile de colț au o formă trapezoidală cu dimensiunile de 1,50×2,10×2,10×4 m. Deschiderea porților este de circa 4-4,50 m, flancate de turnuri dreptunghiulare, ușor ieșite în exterior, având dimensiunile de 4,50×4,50 m. Porțile, mai ales *porta praetoria*, au fost consolidate, la un moment dat, după domnia lui Severus Alexander. Cu aceeași ocazie și alte clădiri din jurul fortificației au fost reconstruite sau reparate. Au fost identificate mai multe puncte cu descoperiri de ceramică, monede, descoperiri mărunte, făcând posibilă existența unui *vicus* militar.

Principia au două faze de construcție (faza a treia a fortificației), plan dreptunghiular, și dimensiunile totale de 21×24,50 m. În prima fază constructivă clădirea comandamentului era compusă dintr-un *atrium* (10×19,50 m), o *basilica* (8×19,50 m), și *aedes principiorum* (4×3,30 m), flancat de alte două camere (fiecare de 7×3,30 m). În cea de-a doua fază, ambele camere au fost împărțite de câte un perete de compartimentare. Locuința comandantului (*praetorium*), ce măsoară 16×24 m, a fost identificată în *latus dextrum*. Tot aici a fost descoperit și un *horreum*, ridicat după anul 235. În *latus sinistrum* au fost identificate urme aparținând unor diverse clădiri, iar în *praetentura* au fost identificate și cercetate ruinele unor barăci, construite din lemn și piatră. În *retentura* au fost identificate urmele a trei clădiri: A (10,50×13,50), B (7,40×10 m) posibil o clădire destinată băilor și C o cisternă (4,25×4,25 m).

Pe baza descoperirilor mărunte și a arhitecturii porților, castrul a fost datat în perioada târzie a domniei lui Hadrian sau la începutul domniei lui Antoninus Pius. În castru a staționat în epoca lui Severus Alexander *cohors VI nova Cumidavensium Alexandriana Severiana* (IDR III/4, 221; Piso, I., *Fasti provinciae Daciae I. Die senatorischen Amtsträger*, Bonn 1993, 192-196, nr. 5). Nu se cunoaște unitatea care a ocupat acest castru în secolul al II-lea, întrucât unitatea menționată este constituită cel mai devreme pe timpul domniei lui Marcus Aurelius sau chiar mai târziu.

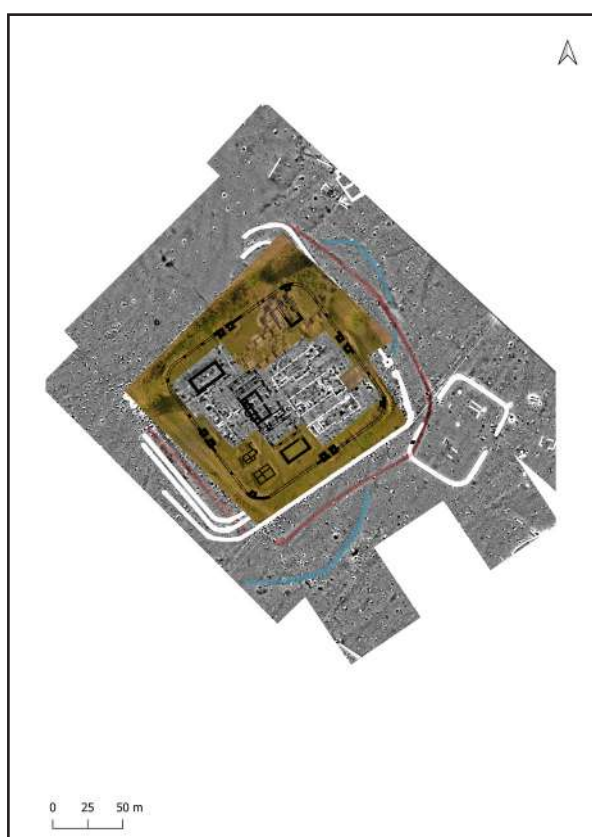
În cursul anului 2016, în cadrul Programului Național LIMES, s-au efectuat prospecțiuni magnetometrice pe o suprafață de aproximativ 6 ha, ce includea castrul și o zonă din jurul acestuia (Țentea et al. 2017, 147-148). Cea mai importantă descoperire făcută cu această ocazie a fost o structură dreptunghiulară situată la circa 40 m Est de castrul mare. Structura rectangulară are colțurile rotunjite, iar suprafața sa măsoară aproximativ 73×50 m, reprezentând o fortificație de mici dimensiuni (*castellum*). Se disting două căi de acces, respectiv porți, ambele cu deschiderea de circa 6-6,5 m, situate pe laturile lungi ale fortificației: cea de Vest, respectiv pe cea de Est. În interior se pot observa amprente de complexe, clădiri, dispuse de-a lungul unui drum, care unește cele două intrări. În anul 2017, a fost executată o secțiune, cu dimensiunile de 15×1 m, care să stabilească raportul stratigrafic dintre cele două fortificații (Petculescu et al. 2018). În urma acestei săpături s-a stabilit că fortificația mică este anterioară celei mari.

La aproximativ 78 m NNE față de fortificația de piatră (Fig. 1.3 și 1.4.) a fost descoperită, ca urmare a unei alte campanii de cercetări non-invazive, de tip GPR, realizată de o echipă internațională coordonată de A. Gonciar o clădire orientată NV-SE, formată din două încăperi cu o absidă semicirculară orientată spre NV (informație A. Gonciar).

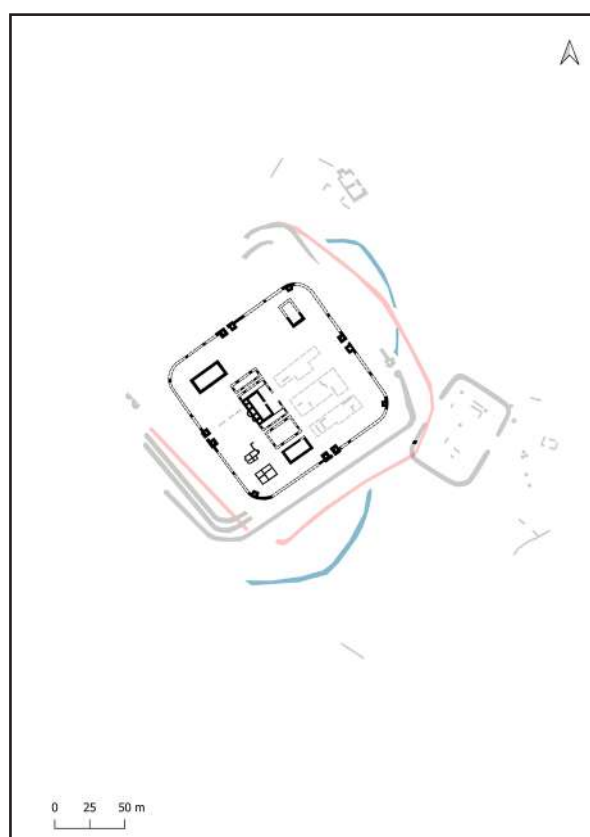
Bibliografie: Christescu 1937, 121, 131; Macrea 1941 - 1944, Cumidava. AISC 4, 234-261; Tudor 1968, 375-376; TIR L 35, 34; Gudea și Pop 1971; Gudea și Pop 1973, Cumidava 7, 13-47; Gudea și Pop 1974, 8, 55-56; *Studii și materiale de muzeografie și istorie-militară* 7-8, 1974-1975, 61-78; Vlădescu 1983, 124-125, nr. 41; Vlădescu 1986, 91-92; Gudea 1997, 65-66, nr. 42; Gudea 2005, 498-499, nr. VII. B, 10; Marcu 2009, 222-228, nr. 65; Țentea, Popa și Petculescu 2017: 143-150; Petculescu, L., Coșuleț, S., Mitar, C., Dumbrăveanu, T. 2018. Râșnov, jud. Brașov [Cumidava]. Punct: Grădiște, Erdenburg, *Cronica Cercetărilor Arheologice*; Marcu 2018, The fort at Râșnov (Cumidava) and the Cohors Vindelicorum, *Acta Musei Napocensis*, 55, I: 205-226.

1.2. Râșnov (Cumidava), fotografie oblică aeriană, vedere dinspre Nord-Vest (5 iulie 2010).

1.3. Râșnov (Cumidava) ortofotoplan dronă, suprapus de planul prospecțiunilor geofizice efectuate în castru și parțial în așezarea civilă (Țentea et al. 2017, 146 - 147, fig. 3 - 4; Marcu 2018, 223, pl. II).

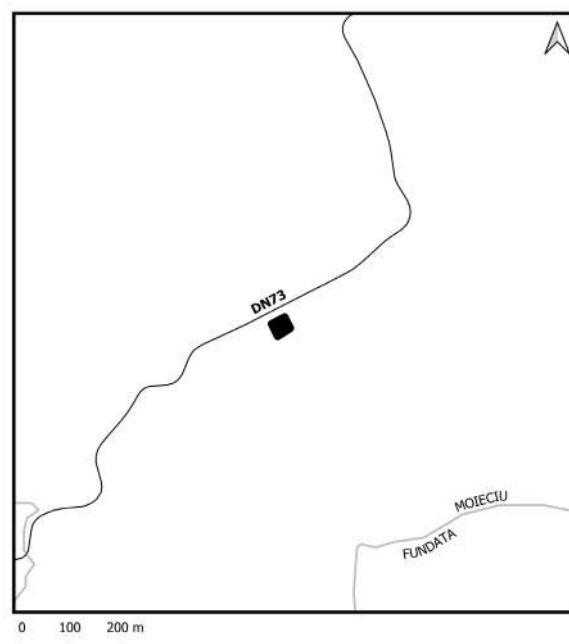
1.4. Râșnov (Cumidava), planul prospecțiunilor geofizice efectuate în castru și parțial în așezarea civilă (Țentea et al. 2017, 147, fig. 4, Marcu 2018, 223, pl. II).

2. Drumul Carului

Com. Moieciu, jud. Braşov (RAN: 41505.01, BV-I-s-A-11276)

Un posibil *castellum* a fost identificat la Drumul Carului (Fig. 2.1 – 2.3). Fortificaţia de mici dimensiuni (cca. 40×40 m) cuprindea în sistemul său defensiv un val de pământ şi două şanţuri. Sfârşitul fortificaţiei a survenit în urma unui incendiu în a doua jumătate a secolului al III-lea.

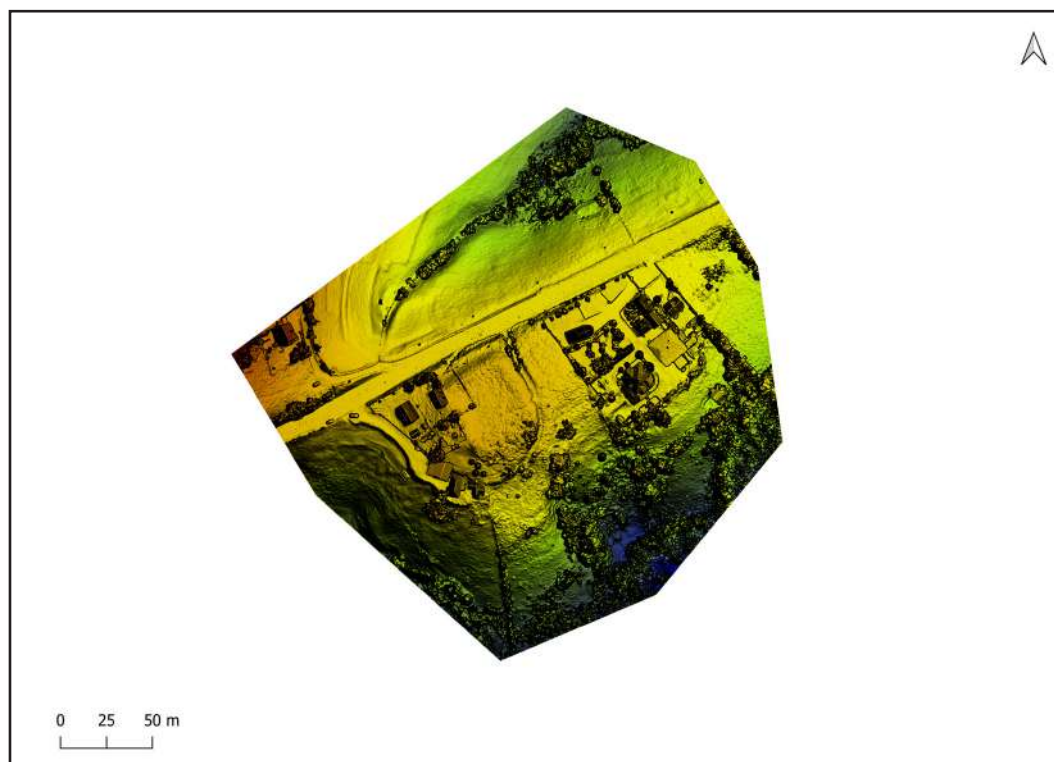
Bibliografie: Bogdan-Cătănicu 1981, 8;
Costea 1996, 134-135.

2.1. Drumul Carului, localizarea fortificaţiei.

2.2. Drumul Carului, ortofotoplan dronă.

2.3. Drumul Carului, model digital al terenului.

3. Rucăr

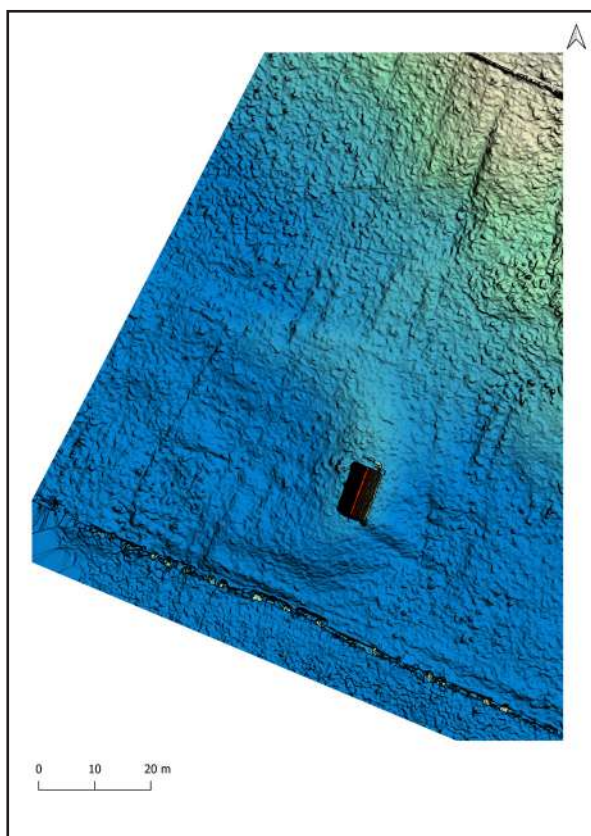
Com. Rucăr, jud. Argeș. (RAN: 18536.01, AG-I-s-A-13375).

Castellum-ul de la Rucăr a fost construit într-o poziție strategică la S de pasul Bran (Fig. 3.1), la N de satul actual, pe o terasă joasă în zona vărsării pâraielor Roghina și Cernea în Dâmbovița, în punctul „Scărișoara” sau „Câmpul Rucărului”. Cercetările arheologice (Băjan, D. 1904; Bogdan-Cătănicu I., 1971-1975 și 1979-1985) au cuprins aproximativ 40% din suprafața fortificației (colțul SV), evidențiindu-se o singură fază de construcție. *Castellum*-ul de lemn și pământ (Fig. 3.2 – 3.3), avea un plan dreptunghiular (Fig. 3.3) și dimensiunile de 40×60 m. Sistemul de fortificare este format dintr-un val de pământ, care pe latura de S măsoară 5,10 m lățime și 0,80 m înălțime, înconjurat de două șanțuri, de aprox. 5,10 m deschidere și 1,20 m adâncime și mărginit la interior de o *via sagularis*, cu o lățime de 1 m. La colțul de SE au fost identificate urmele unui turn de lemn.

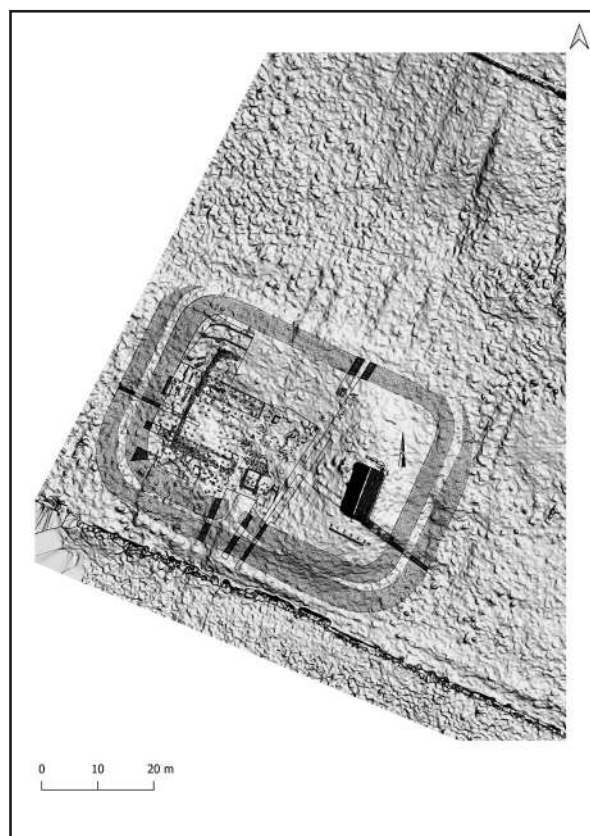
În interior au fost descoperite urme ale clădirilor din centrul fortificației și a fost presupusă prezența a două barăci, cu lungimi de 14,50 m. F. Marcu consideră că dimensiunile sunt totuși neobișnuite, în general, în acest tip de fortificație, barăcile măsurând circa 25 m în lungime. Cercetările arheologice și analiza materialului descoperit au datat fortificația în timpul domniei împăratului Traian. Garnizoana era formată probabil dintr-un detașament al cohorții *II Flavia Bessorum* (IDR II 607), judecând după descoperirile de ștampile tegulare. Datarea emisiunilor monetare descoperite în fortificație se încheie la 114/117. Ceramica de tip *terra sigillata* descoperită la Rucăr a fost datată la începutul sec. II.

3.1. Rucăr, localizarea fortificației și a băilor.

3.2. Rucăr, model digital al terenului (fortificație).

3.3. Rucăr, suprapunerea planului (Bogdan – Cătănescu 1997, fig 13) pe model digital umbrat (fortificație).

3.4. Rucăr, model digital al terenului (băi).

La 100 m NNE de castru au fost identificate termele (Fig. 3.4 – 3.5). Edificiul termal a fost doar sondat de Ioana Bogdan-Cătănescu, care a putut stabili dimensiunile acestuia, respectiv de 21×16 m.

Bibliografie: Tudor, D. 1955. Considerații asupra unor cercetări arheologice făcute pe limes transalutanus, *Studii și Cercetări de Istorie Veche*, 6, 1-2, 90-93 și fig. 3 (planul termelor); TIR L 35, 62; Bogdan- Cătănescu, I. 1974. Cercetări în castellum de la Rucăr, *Studii și Cercetări de Istorie Veche*, 25, 2: 277-288; Tudor 1978, 297-298, 323; Beneș 1978, 18; Bogdan-Cătănescu 1997, 45-47; Gudea 1997, 81, nr. 65; Gudea 2005, 500, nr. VII. C. 1b; Marcu 2009, 230, nr. 68; Costea 1996, 155-156, nr. 444.

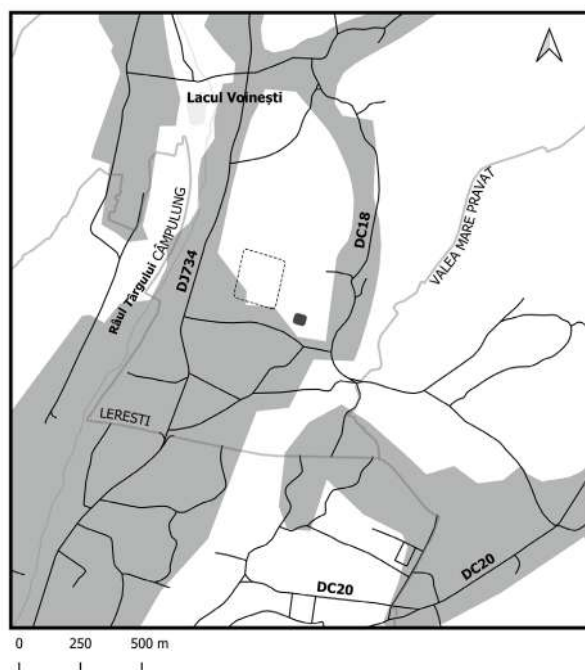
3.5. Rucăr, fotografie oblică din dronă, vedere dinspre Sud-Vest (2016).

4. Voinești

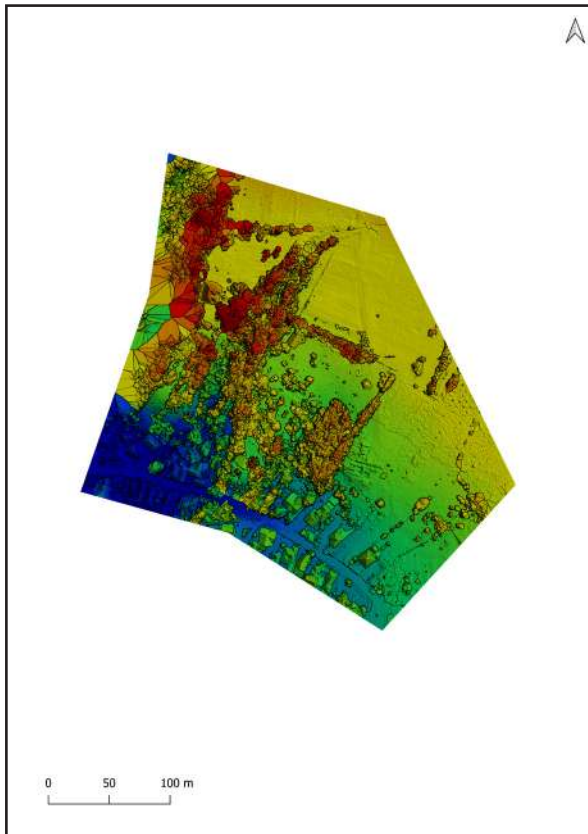
Com. Lerești, jud. Argeș (RAN: 16935.01, AG-I-s-A-13387).

Castellum-ul de la Voinești (Fig . 4.1–4.4) este situat la o distanță de 12 km N de fortificațiile de la Câmpulung și la 22 km S de fortificația de la Rucăr. A fost identificat la E de satul actual, în punctul „Malul lui Cocoș - Măilătoiaia”; castrul este amplasat în partea de vest a platoului, fiind distrus de valea Redei. Cercetările arheologice desfășurate la Voinești (M. Bădescu, C. Becleanu 1969; C. C. Petolescu, T. Cioflan, M. Bădescu 1980) au identificat un *castellum* de piatră (?), de dimensiuni neprecizate, cu ziduri realizate în tehnica *opus incertum* de 1,15 m grosime, înconjurat cu un șanț simplu de apărare. Materialul tegular descoperit în zona barăcilor este ștampilat cu ștampilele legiunii *XI Claudia (LEG XI CPF)* și ale cohorții *I Flavia Commagenorum (COH COM)* (ILD 165, 166), ștampile identice cu cele descoperite la Draja. I. Bogdan-Cătănciu consideră că ceea ce era un strat de pietre de râu, lat de circa 1 m, nu dovedește existența unei fortificații de piatră, fiind vorba, de fapt, de *via sagularis* a unei fortificații de lemn și pământ.

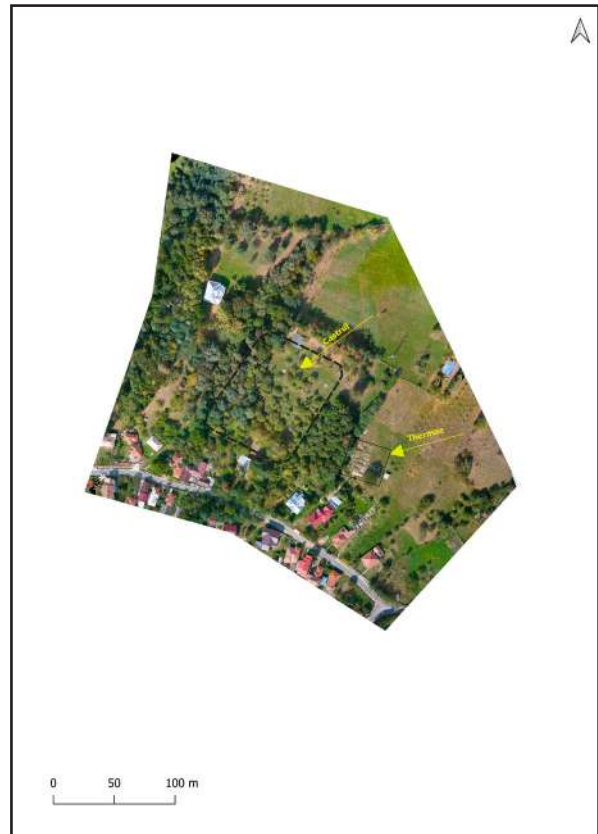
La o distanță de circa 40 m SE de castru au fost identificate și termele fortificației (Fig . 4.3–4.4), pe același platou (către strada Roman). Cercetările arheologice din zona termelor de la Voinești s-au desfășurat în două

4.1. Voinești, localizarea fortificației și a băilor.

4.2. Voinești,
model digital al terenului.

4.3. Voinești, reconstituirea incintei fortificației suprapusă
pe ortofotoplan dronă.

4.4. Voinești, fotografie oblică din dronă, vedere dinspre Nord (2020).

etape distincte: M. Bădescu în perioada 1980-1990 și C. C. Petolescu, Fl. Matei-Popescu, I. Dumitrescu din 2013 – prezent. În anul 1986 termele au suferit distrugerii, când prin colțul nord-estic a fost săpat un șanț pentru instalarea unei conducte în vederea alimentării cu apă a orașului Câmpulung Muscel. Noile cercetări au dezvelit o porțiune din partea de S a edificiului termal, fiind descoperite bazine și instalații cu *hypocaust*. Materialul tegular descoperit aici poartă ștampilele trupelor menționate anterior. Pe o țiglă apare o ștampilă comună a celor două unități, ceea ce indică prezența unei *Bauvexillation* comună. Pe baza materialului tegular și a descoperirilor monetare cele două monumente datează din epoca lui Traian.

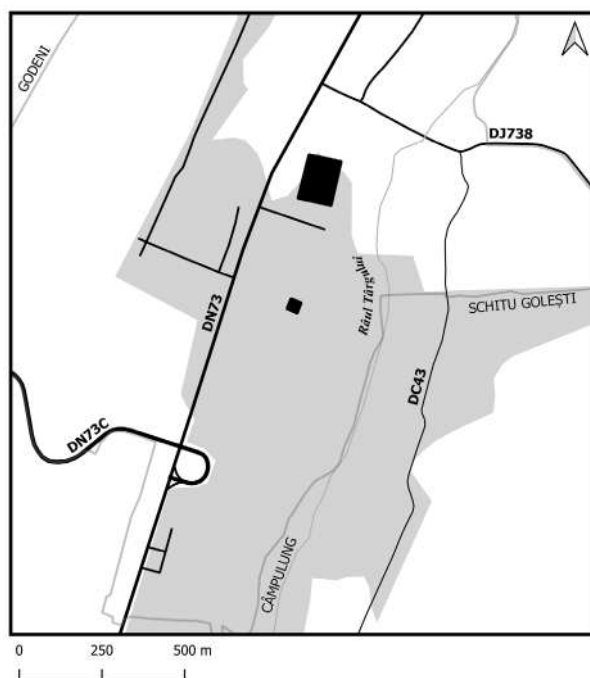
Bibliografie: Tudor 1978, 309; Bădescu, M.I. 1981. Ștampilele tegulare de la Voinești - Muscel (com. Lerești, jud. Argeș), *Studii și Cercetări de Istorie Veche*, 32, 2: 291-295; Bogdan-Cătănciu 1997, 45 și nota 66; Gudea 1997, 81, nr. 64; Gudea 2005, 500, nr. VII. C. 1a; Marcu 2009, 246, nr. 77; Bădescu, M.I. 2009. *Complexul roman de la Voinești-Muscel*. Câmpulung: Editura Muscel 2000; Costea 1996, 191-192, nr. 578; Petolescu, C.C., Matei-Popescu, F. și Dumitrescu, I. 2014. Voinești, com. Lerești, jud. Argeș, punct: Voinești- Thermae. *Cronica Cercetărilor Arheologice*, campania 2014, 253-254, nr. 154; Matei-Popescu, F. și Dumitrescu, I. 2019. Voinești, com. Lerești, jud. Argeș, punct: Malul lui Cocoș- Măilătoia. *Cronica Cercetărilor Arheologice*: 252-254; Matei-Popescu, F. și Dumitrescu, I. 2020. Băile militare romane de la Voinești / Roman Military Bathhouse from Voinești, în: C.A. Bărbulescu, C. Croitoru și O.V. Udrescu (eds). *Miscellanea historica et archaeologica in memoriam Dumitru Berciu*: 251-269. Brăila: Editura Istros a Muzeului Brăilei "Carol I".

Câmpulung Muscel (Jidova)

jud. Argeș (RAN: 13506.02, AG-I-s-A-13357).

a. Câmpulung Muscel I (Fig. 5.1-5.2; 5.3.2-5.4.2) este un castru auxiliar având o poziție strategică la aproximativ 20 km S de pasul Rucăr-Bran, fiind identificat la S de cartierul Pescăreasa din municipiul Câmpulung Muscel, pe suprafața unei terase joase, pe malul drept al Râului Târgului, în punctul „Cetate” sau „Jidova” (forma „Jidava” intrată și ea în literatura specialitate este o creație a lui C. D. Aricescu). În urma cercetărilor arheologice (D. Butculescu 1876; Gr. Tocilescu, P. Polonic 1901; Em. Popescu, Fl. Mârțu 1962-1964; Em. Popescu, Eugenia Popescu 1964-1976; C. C. Petolescu, T. Cioflan 1978-2007; C. C. Petolescu, Fl. Matei-Popescu, I. Dumitrescu 2008 - în prezent) a fost identificată o singură fază constructivă a castrului, dar unii autori susțin existența unei faze de lemn și pământ, iar I. Bogdan-Cătănciu susține existența a chiar trei faze. Castrul este ridicat din piatră, are plan dreptunghiular (98,65×132,35 m), având colțurile rotunjite (Fig 5.4.2). *Porta praetoria* este amplasată pe latura de S, zidul este lucrat în tehnica *opus incertum*, având o grosime de 1,80 m. Sistemul de fortificație se completează cu un șanț de apărare, cu o deschidere de 7-11,20 m și 2-2,30 m adâncime, neîntrerupt în fața porților. Deși pe toate laturile au fost identificate turnuri de curtaină, (3,75×4 m), cu deschiderea porților de 5,30 m, turnurile de colț lipsesc. Turnurile de porți au un plan aproximativ pătrat (5×5,60 m), ușor ieșite în exterior. Au fost identificate și principalele drumuri din castru, cel mai bine documentat fiind *via principalis*, ce măsoară 5,90 m lățime.

În interiorul castrului au fost cercetate un număr de clădiri, dintre care se evidențiază *principia*, clădirea comandamentului, cu dimensiunile de 30,40×34,70 m. Planul clădirii este cel obișnuit, cu un *atrium* (14,30×19 m) care are pe fiecare latură câte trei spații (4,30×4,30), cu o *basilica* (9,20×28 m), iar în spate *aedes principiorum* și alte două camere. În colțul nord-vestic al clădirii comandamentului (*armamentarium*) au fost descoperite circa 400 de vârfuri de săgeți, de tip oriental. În *latus sinistrum* a fost identificat *praetorium*-ul, având dimensiunile de 38,40×16,90 m. Planul acestei construcții se prezintă astfel: în jumătatea sudică se afla o curte mare (dimensiunile ei 21,70×15,10 m), cu portice pe laturile lungi, iar partea dinspre nord este ocupată de trei șiruri de încăperi.

5.1. Jidova, localizarea fortificațiilor.

Camerele din colțurile de nord-vest și nord-est erau absidale, iar toate încăperile erau prevăzute cu sistem de încălzire (*hypocaustum*). În *latus dextrum* au fost identificate două clădiri: o mică clădire absidală, 8×10 m (F. Marcu susține că ar putea fi o *fabrica* ?) și un *horreum* (12,95×34,40 m), cel mai mare din Dacia, raportat la dimensiunile castrului. De asemenea, în *latus dextrum*, între *horreum* și *principia* săpăturile recente (2010-2015) au evidențiat existența unei construcții de lemn, distrusă de un incendiu (în stratul de incendiere au fost găsite monede de la P. Septimius Geta și Severus Alexander (222). Clădirea de piatră dublu absidală a fost construită după distrugerea construcției de lemn.

La Jidova, într-un strat de incendiu, a fost descoperită o monedă de la Philippus Iunior (246), cea mai recentă monedă descoperită pe *limes Transalutanus*. Trupa încartiruită la Jidova era *cohors I Flavia Commagenorum eq. sag.*, după cum atestă și un *graffito* pe o cărămidă (ILD 164). Au fost descoperite, de asemenea, și numeroase piese de echipament militar roman, în afara depozitului de vârfuri de săgeți descoperit în *armamentarium*.

În *retentura dextra* au fost cercetate, între 1995-2000, două barăci dispuse *per strigas* (Est – Vest), situate între *via decumana* și latura de vest a castrului, fiecare dintre ele în lungime de 36 m și aproximativ 9 m lățime; ele sunt separate printr-un drum realizat din piatră mică de râu și pietriș. Această zonă fusese intersectată deja, în cursul cercetărilor mai vechi, efectuate de Emilian Popescu și Eugenia Popescu prin două secțiuni (SC și SG), perpendiculare pe cele două turnuri de curtină din colțul de nord-vest al castrului. Traseul acestor două construcții a fost marcat destul de clar, prin descoperirea în loessul virgin a urmelor stâlpilor de lemn. La capătul de Vest al barăcii dinspre *latera praetorii* (baraca nr. 2) a fost identificat și apartamentul centurionului (3×3, 5 m), pavat cu cărămizi (pe una dintre ele a fost identificat acel *graffito* menționat anterior).

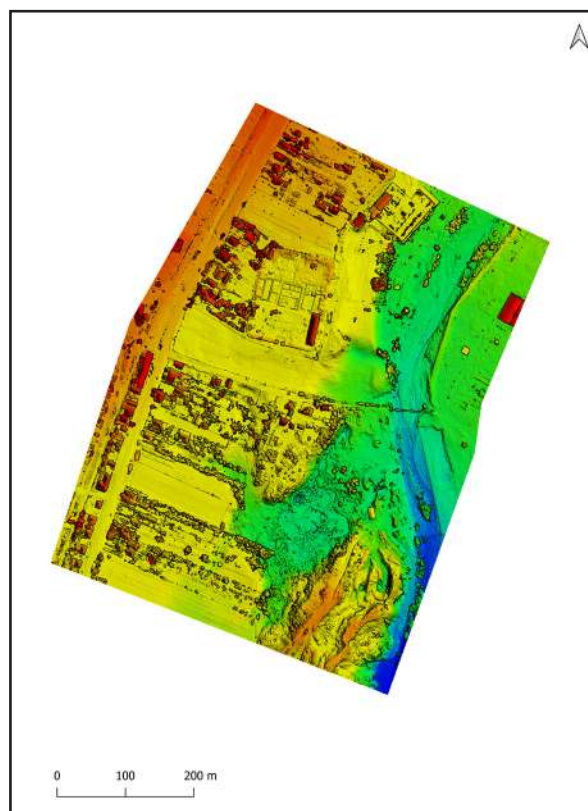
De asemenea, în spațiul delimitat spre nord de o linie imaginară între turnul de curtină de pe latura de vest și edificiul identificat cu *praetorium*, a fost identificat în campaniile din anii 2000-2001 traseul unei alte barăci mai mici, având dimensiunile de aproximativ 26×5,5 m.

În ultimii ani (2015-2021), cercetările s-au concentrat în zona dintre *praetorium* și latura de est a castrului. La capătul dinspre NE al *praetorium*-ului a fost identificat un edificiu termal de mici dimensiuni, construit din cărămidă la o dată mai târzie decât clădirea de piatră a *praetorium*-ului, și care a suprapus *via sagularis* și o parte din *agger*.

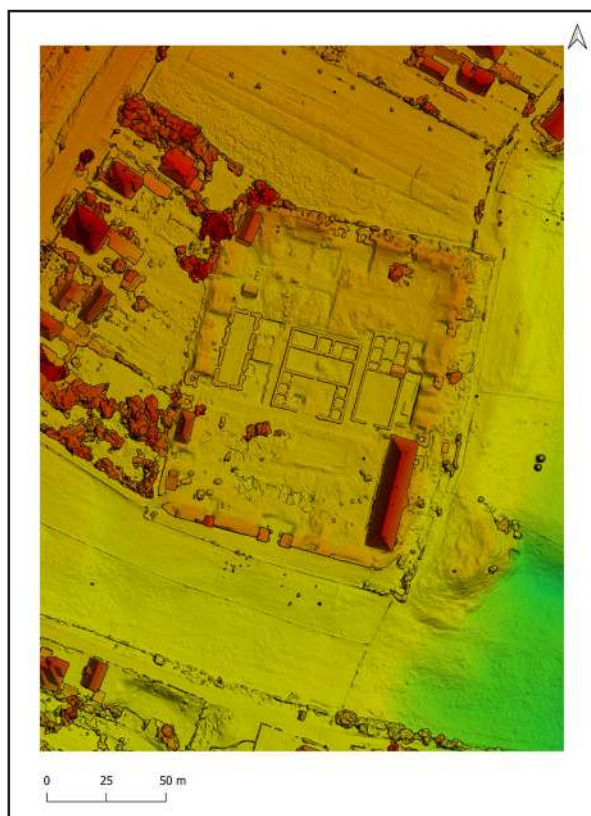

5.2. Jidova, fotografie oblică din dronă, vedere dinspre Sud-Vest (2016).

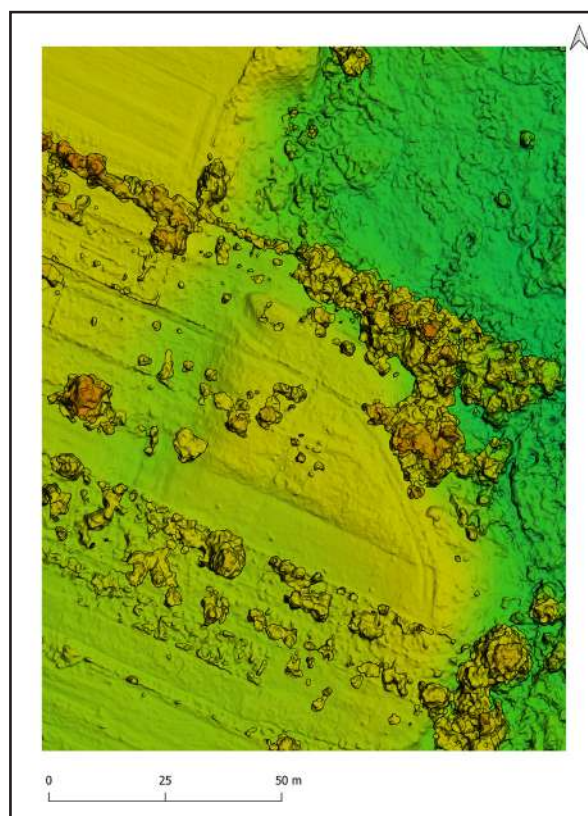
Bibliografie: Tocilescu 1900, 134; Tudor, D. 1936. *Castrele romane de la Jidava, lângă Câmpulung în Muscel, București* 2: 89-117; Christescu 1937, 147-149; Tudor, D. 1944. Știre nouă despre castrul Jidava, *Buletinul Muzeului Militar Național* 4, 7-8: 89-101; Tudor, D. 1944. Arme și diferite obiecte din castrul Jidava, *Buletinul comisiei monumentelor istorice* 37, 119-122: 75-82; TIR L 35, 57; Popescu, Em. și Popescu, E. 1968. Castrul roman Jidava-Câmpulung (Observații preliminare). *Studii și comunicări. Muzeul Pitești* 2: 67-79; Popescu, Em. și Popescu, E. 1970. Raport preliminar asupra săpăturilor efectuate în anii 1962-1967 în castrul roman de lângă Câmpulung-Muscel (Jidava), *Materiale și cercetări arheologice*, IX: 251-263; Tudor 1978, 281-284, nr. 23; Vlădescu 1983, 122-124, nr. 40; Popescu, Petolescu și Cioflan 1984, 15-19; Vlădescu 1986, 89-91; Petculescu, L. 1987. Fragments of Helmets from the Roman fort at Jidava, *AMN*, 36/I: 189-196; Petolescu, C.C. și Cioflan, T. 1995. Castrul roman de piatră de la Câmpulung (Pescăreasa, jud. Argeș). Cercetările din anii 1978-1989, *Argessis* 7: 18-29; Bogdan-Cătănicu 1997, 44-45, 106-107; Gudea 1997, 79-80, nr. 62; Dudău 2006, 104-105; Marcu 2009, 196-202, nr. 45;

5.3.1. Jidova, model digital al terenului.

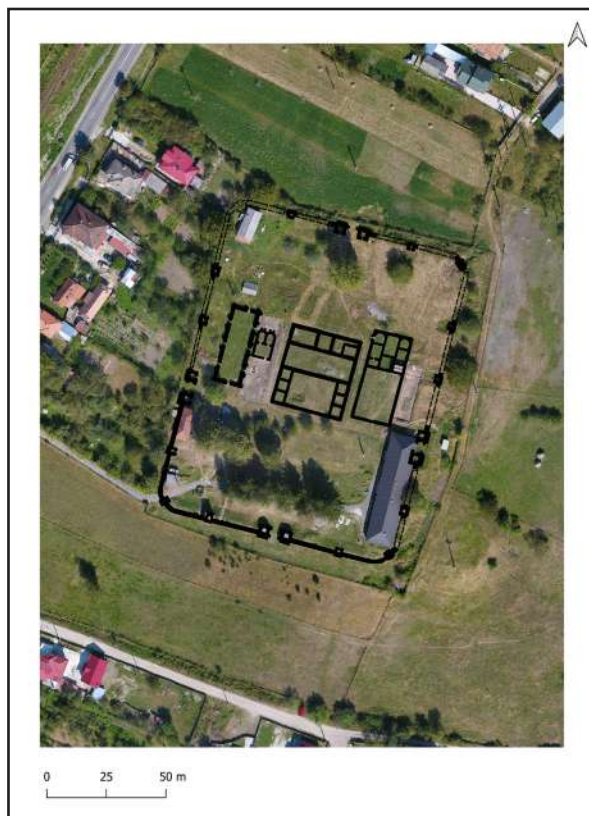
5.3.2. Jidova, model digital al terenului (fortificație auxiliară).

5.3.3. Jidova, Castellum, model digital al terenului.

5.4.1. Jidova, ortofotoplan dronă.

5.4.2. Jidova, ortofotoplan dronă suprapus de reconstituirea planului fortificației auxiliare (după Petolescu et al. 2020, 72, fig. 1).

5.4.3. Jidova, Castellum, ortofotoplan dronă suprapus de reconstituirea incintei fortificației.

Costea 1996, 55-59, nr. 79; Petolescu, C.C., Matei-Popescu, F. și Dumitrescu, I. 2013 (2014). *Cronica Cercetărilor Arheologice*, 76-77, nr. 44; Petolescu, C.C., Matei-Popescu, F. și Dumitrescu, I. 2014 (2015). *Cronica Cercetărilor Arheologice*, 95-97, nr. 45; Petolescu, C.C., Matei-Popescu, F. și Dumitrescu, I. 2015 (2016). *Cronica Cercetărilor Arheologice*, 46-47, (322-324), nr. 22; Petolescu, C.C., Matei-Popescu, F., Cioflan, T., și Dumitrescu, I. 2016 (2017). *Cronica Cercetărilor Arheologice*, 40-42, nr. 17; Petolescu, C.C., Matei-Popescu, F., Dumitrescu, I., și Pițigoi, A. 2017 (2018). *Cronica Cercetărilor Arheologice*, 25-27 (280-282), nr. 9; Petolescu, C.C., Matei-Popescu, F., Dumitrescu, I. și Pițigoi, A. 2018 (2019). *Cronica Cercetărilor Arheologice*, 43-46, nr. 15; Petolescu, C.C., Matei-Popescu, F., Dumitrescu, I. și Pițigoi, A. 2019 (2020). *Cronica Cercetărilor Arheologice*, 77-81, nr. 15; Petolescu, C.C., Matei-Popescu, F., Dumitrescu, I. și Pițigoi, A. 2020 (2021). *Cronica Cercetărilor Arheologice*, 68-76, nr. 11.

b. Câmpulung Muscel II (RAN: 13506.08)

Acest *castellum* (Fig 5.3.3 – 5.3.4) este situat la aproximativ 300 m S de castrul mare de piatră, pe aceeași suprafață a terasei menționate, în punctul numit „Biserica Jidovilor”. Cercetările arheologice (Gr. Tocilescu, P. Polonic 1901; sondaje de verificare Em. Popescu, Eugenia Popescu; C. C. Petolescu, T. Cioflan 1989-1991) au identificat o fortificație de pământ, în plan dreptunghiular (50×60 m). O poartă de acces a fost identificată pe latura de sud. Sistemul de fortificare era compus dintr-un val de pământ lat de 10 m și înalt de 1 m, construit din brazde de pământ (*caespites*). Acesta era înconjurat de două șanțuri de pământ, cu 5-7 m deschidere și 0,50 m adâncime. În interiorul fortificației, spre latura estică, mărginită de *via sagularis*, a fost identificată o construcție (două camere) prevăzută cu instalație de încălzire (*hypocaustum*). Au fost, de asemenea, identificate urmele unor barăci de lemn. În urma cercetărilor efectuate până în prezent a fost propusă o datare a fortificației pentru începutul sec. II (?).

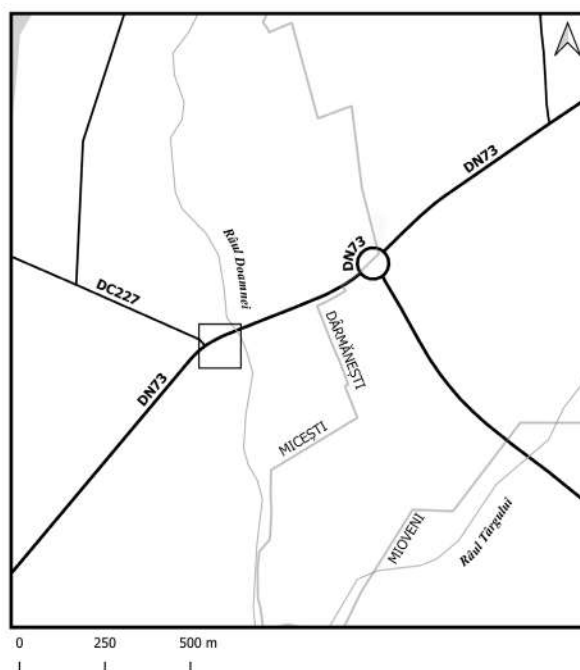
Bibliografie: Tocilescu 1900, 134, fig. 77; Christescu 1937, 149; Tudor 1978, 281; Petolescu și Cioflan 1984, 15-19; Bogdan-Cătănăciu 1997, 45; Gudea 1997, 80, nr. 63; Petolescu și Cioflan 1999; Gudea 2005, 499-500, nr. VII. C. 1; Măndescu, D., Dumitrescu, I. și Păduraru, M. 2014. *Repertoriul arheologic al județului Argeș*. Brăila: Editura Istros a Muzeului Brăilei. 59-60, nr. 80.

6. Purcăreni

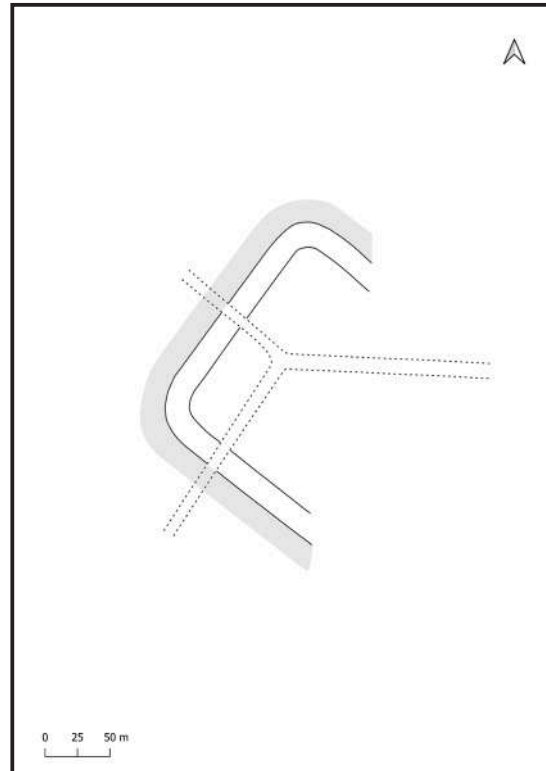
Com. Micești, jud. Argeș (RAN: 17245.01, AG-I-s-A-13371).

Castellum-ul (Fig. 6.1 – 6.2) este situat la NE de satul actual, pe malul drept al Râului Doamnei. În urma periegezelor s-au observat urme vizibile la suprafață, dar castrul pare a fi parțial distrus. Pe laturile de S și V se distinge forma unui val de pământ. Situl este necercetat, astfel putem afirma doar prezența unui castru de lemn și pământ, cu un posibil plan dreptunghiular. Latura lungă a fortificației, cea de V, are circa 160 m în lungime. Valul de pământ este aplatizat, astfel încât măsoară 24 m lățime și 1 m înălțime. Acesta este dublat de un șanț de apărare de 30 m deschidere și 1 m adâncime. Nu există elemente sigure de datare.

Bibliografie: Tocilescu 1900, 129; TIR L 35, 60; Tudor 1978, 290; Vlădescu 1983, 122, nr. 39; Vlădescu 1986, 88; Gudea 1997, 78-79, nr. 61; Marcu 2009, 213, nr. 60; Măndescu, Dumitrescu și Păduraru 2014, 148-149, nr. 422.

6.1. Purcăreni, localizarea fortificației.

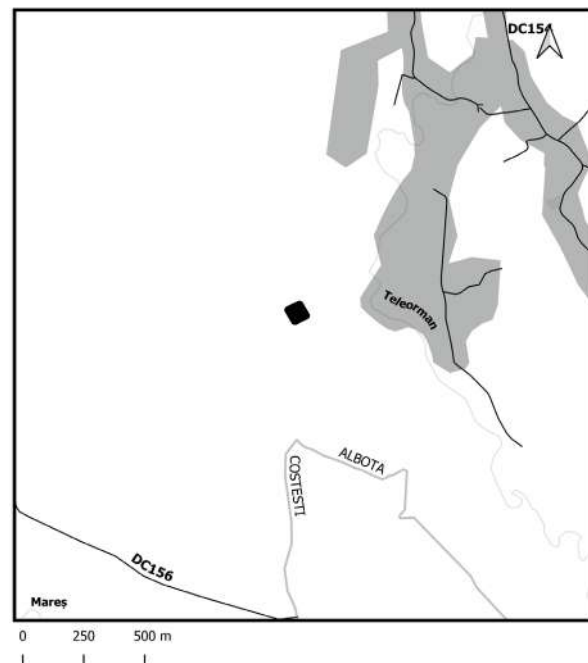
6.2. Purcăreni, reconstituirea planului fortificației
(după Gudea 1997, 78 – 79, fig. 61).

7. Albota

Com. Albota, jud. Argeș (RAN: 13944.02).

Castellum-ul de la Albota (Fig 7.1 -7.4) a fost identificat la marginea de SV a satului actual pe un platou înalt, în punctul „Poiana Moșului”. Situl, ce se remarcă pe teren sub forma unui val de pământ, este nesăpat, aici realizându-se doar cercetări de suprafață (P. Polonic 1898-1900; E. S. Teodor 2012) ce au dus la identificarea unui castru de lemn și pământ, cu un plan dreptunghiular, având dimensiunile de 56×81 m. Incinta este formată dintr-un val de pământ de 20 m lățime și 0,50 m înălțime, dublat de un șanț de apărare cu o deschidere de 20 m și o adâncime de 1,50 m, vizibil pe latura de E. Drept datare a fost propusă perioada domniei împăratului Septimius Severus, respectiv jumătatea secolului III.

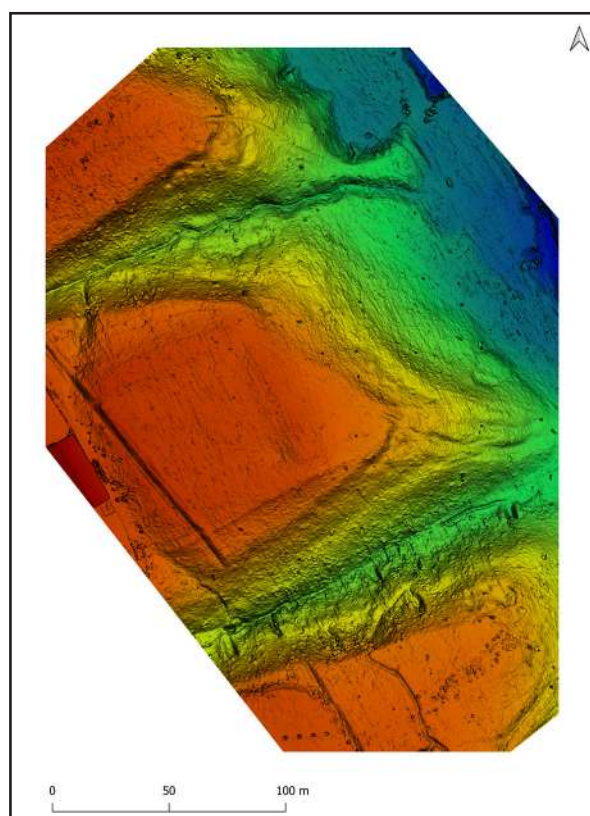
Bibliografie: Tocilescu 1900, 128; TIR L 35, 22; Tudor 1978, 258, nr. 2; Cătănicu 1981, fig. 63/e. Vlădescu 1983, 122, nr. 38; Vlădescu 1986, 89; Gudea 1997, 78, nr. 60; Marcu 2009, 180, nr. 37; Teodor 2013, 123-126; Teodor, E.S. și Chivoci, F. 2017. A Roman frontier crossing the City, in: E.S. Teodor (ed.) *Tracing Linear Archaeological Sites, Symposium held in Pitești*, 1st of July 2017: 25-35; Măndescu, Dumitrescu și Păduraru 2014, 36-37, nr. 5.

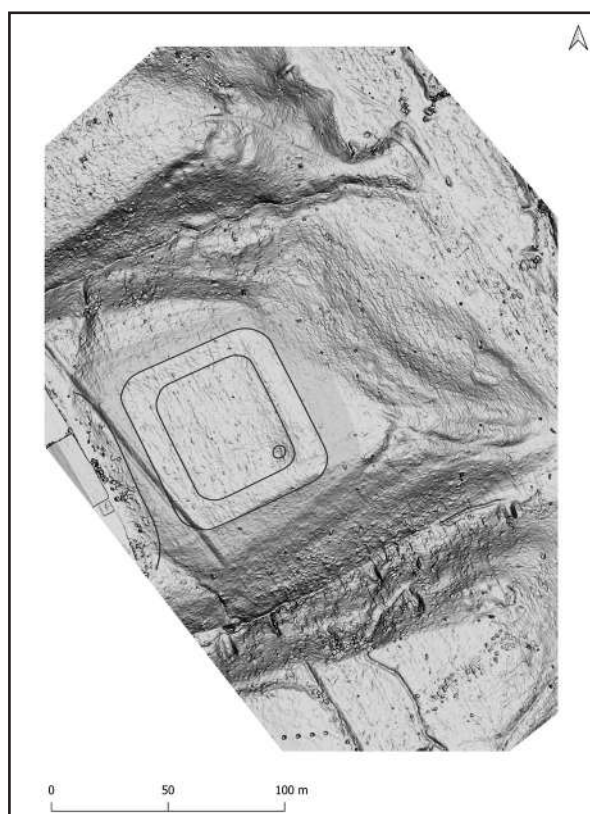
7.1. Albota, localizarea fortificației.

7.2. Albota, ortofotoplan dronă.

7.3. Albota, model digital al terenului.

7.4. Albota, reconstituirea planului
(după Bogdan – Cătănicu 1981, fig 63/e)
suprapus pe model digital umbrit (hillsahde).

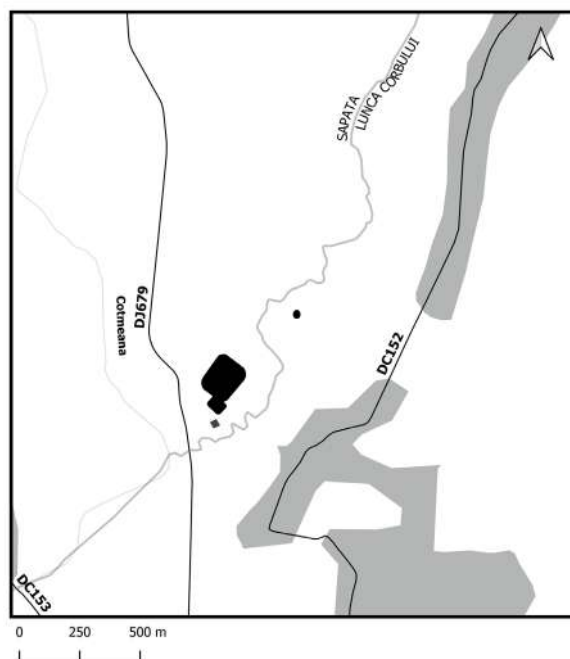
8. Mârțești (fost Săpata de Jos)

Com. Săpata, jud. Argeș.

a. Săpata de Jos I (RAN: 18590.01, AG-I-m-A-13376.01) este un *Castellum* (8.1 – 8.5) situat la aproximativ 2 km E de satul actual, pe un platou înalt, aproape de gura de vărsare a pârâului Cetățuia în pârâul Cotmeana, respectiv în punctul „Cetate”. La suprafață, pe teren, se distinge doar un val de pământ. Cercetările arheologice, întreprinse aici în urma cu aproape un secol (V. Christescu 1929-1930), au scos la lumină un castru de lemn și pământ de formă dreptunghiulară, având dimensiunile de 90×125 m, așezat pe o fundație de cărămidă. Latura lungă a fortificației este orientată NV-SE. Incinta este formată dintr-un val de 6,50 m lățime și 1,60 m înălțime, înconjurat de două șanțuri, fiecare cu câte o deschidere de 25 m și o adâncime de 0,50 m. *Porta praetoria* este poziționată pe latura de NE. În interiorul castrului s-au identificat urme provenind de la diferite construcții, a căror utilitate nu a putut fi precizată. În privința datării, cel mai probabil fortificația începe să funcționeze în epoca marcată de domniile împăraților Septimius Severus și Caracalla și se încheie după atacul carpilor din anul 245 (vezi tezaurul monetar). Descoperirile monetare izolate reprezintă emisiuni începând din epoca lui Traian până la domnia lui Caracalla. Alte descoperiri ce se cuvin menționate sunt: o fibulă de tip *ROMA*, databilă la sf. sec. II– încep. sec. III, un fragment de relief cu reprezentarea cavalerului trac cu inscripția *Deo sanct[o] - - -* (IDR II 632), descoperit în zona termelor și un fragment de altar, azi dispărut, ce păstra doar literele *IMP* (probabil o dedicație pentru un împărat; IDR II 631). La S de castru mare și la 40 m S de castrul mic au fost identificate termele fortificației (Fig. 8.5), compuse din 4 încăperi și cu o suprafață de 17,50×14 m (RAN: 18590.05, AG-I-s-A-13376). În perioada interbelică, în 1929 sau 1930, în zona de NE a castrului, în *praetentura*, s-a descoperit un tezaur monetar într-un nivel de incendiere: 17 *denarii* și 27 *antoniniani*, îngropat în contextul atacului carpic din anul 245. Pe baza acestui tezaur a fost stabilită în linii generale cronologia liniei transalutane: Septimius Severus – Gordianus III.

Bibliografie: Tocilescu 1900, 133; Christescu 1934, Istros 1, 73-80; Christescu 1935, Dacia 5-6, 435-477; Christescu 1937, 150-153; TIR L 35, 64; Tudor 1978, 298-300, fig.86.1-86.2; Vlădescu 1983, 121-122, nr. 37b; Vlădescu 1986, 88; Bogdan-Cătănicu 1997, 95-96; Gudea 1997, 76-77, nr. 58; Găzdac, C. 2002. *Monetary circulation in Dacia and the provinces from the Middle and Lower Danube from Trajan to Constantine I (AD 106-337)*. Cluj-Napoca: NereaMia Publishing House, 476, 583-584. Dudău 2006, 66-67, nr. 13; 132; Marcu 2009, 231, nr. 70; Măndescu, Dumitrescu și Păduraru 2014, 115-118, nr. 266, Ștefan și Ștefan 2016, 28, fig. 2-3.

b. Săpata de Jos II (RAN: 18590.02, AG-I-m-A-13376.04) este un *Castellum* de mici dimensiuni situat la o distanță de 35 m față de fortificația *Săpata de Jos I* și la aproximativ 2 km E de satul actual pe suprafața unui

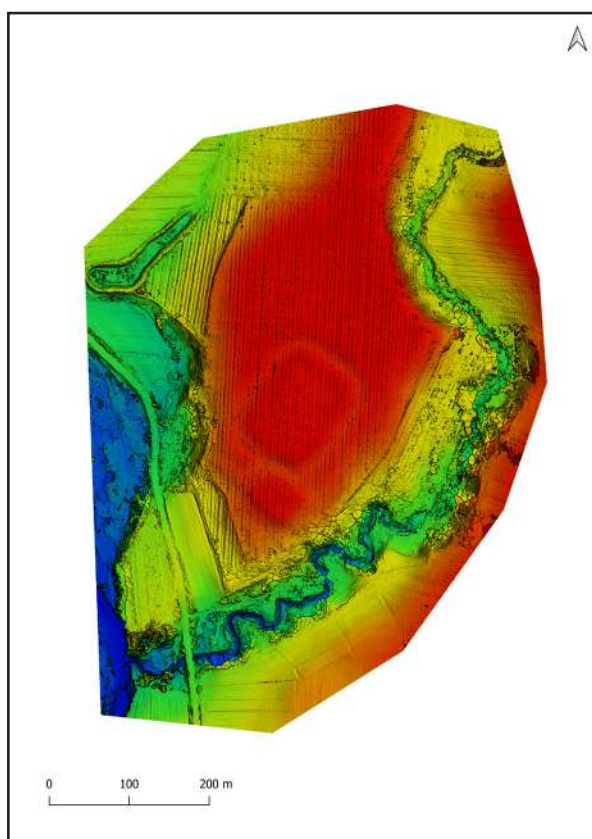
8.1. Săpata, localizarea fortificațiilor și a băilor.

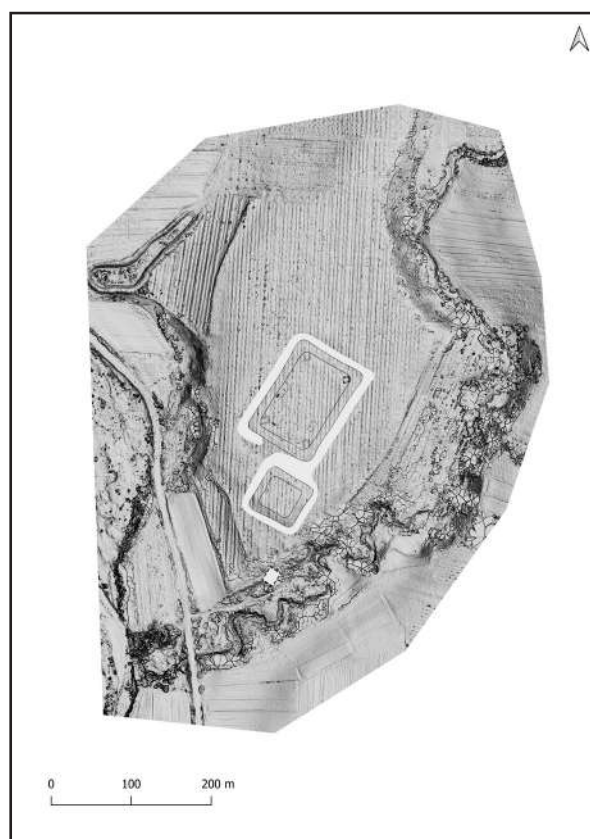
8.2. Săpata, fotografie declassificată satelit Corona 1968 (1036-2139F046Fore Aug 18 1968 Center for Advanced Spatial Technologies, University of Arkansas/U.S. Geological Survey).

8.3. Săpata, fotografie oblică aeriană, vedere dinspre Nord-Vest (iulie 2010).

8.4. Săpata, model digital al terenului.

8.5. Săpata, suprapunerea planului (după Tudor 1978, 299, fig. 86) pe model digital umbrit (hillshade).

platou înalt la gura de vărsare a pârâului Cetățui în pârâul Cotmeana, în punctul „Cetate” sau „Cetățuia”. Pe teren se pot observa urme sub forma unui val de pământ. Cercetările întreprinse de V. Christescu (1929-1930) au scos la iveală un castru de lemn și pământ, având dimensiunile de 35×46 m. Incinta este reprezentată de un val de pământ, aplatizat, de 12 m lățime și 1,60 m înălțime, care era dublată în exterior de două șanțuri. Poarta se află poziționată pe latura de V. Datarea propusă pentru acest *castellum* este prima jumătate a sec. III.

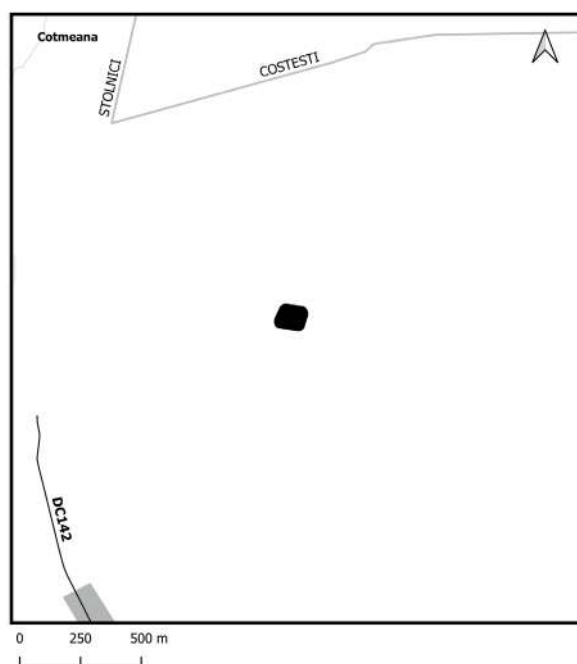
Bibliografie: Tocilescu 1900, 133; Christescu 1934, Istros 1, 73-80; Christescu 1935, Dacia 5-6, 435-477; Christescu 1937, 150-153; TIR L 35, 64; Tudor 1978, 298-300, fig.86.1-86.2; Vlădescu 1983, 121, nr. 37a; Vlădescu 1986, 88; Bogdan-Cătănicu 1997, 95-96; Gudea 1997, 77, nr. 59; Marcu 2009, 231, nr. 70; Măndescu, Dumitrescu și Păduraru 2014, 115-118, nr. 266; Teodor 2013, 82 – 86; Teodor, E.S., Ștefan, M. și Bădescu, A. 2017. Systematic field survey on *Limes Transalutanus*. Săpata case, *Journal of Ancient History and Archaeology*, no. 4.1, 53, fig. 1, DOI: 10.14795/j.v4i2.261.

9. Izbășești

Com. Stolnici, jud. Argeș (RAN: 18983.01).

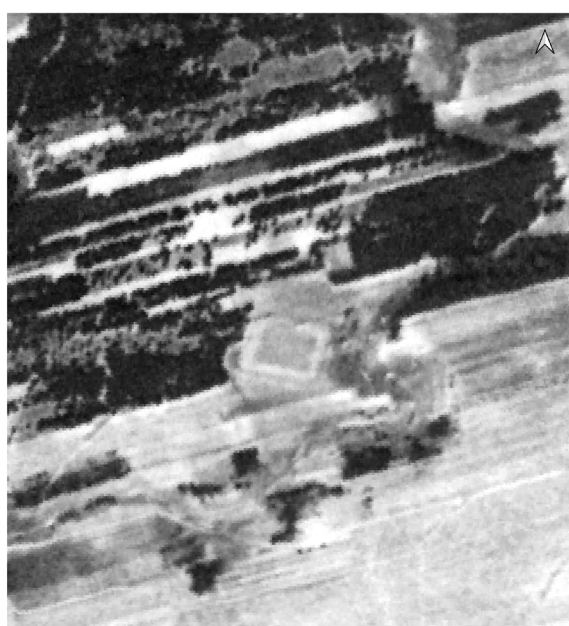
Castellum-ul (Fig . 9.1– 9.5) este situat la 1,2 km E de satul actual, pe o ridicătură, în punctul „Valea Albă”, pe malul stâng al râului Cotmeana. Fortificația este vizibilă la suprafață sub forma unui platou patrulater. Cercetat parțial, situl se prezintă sub forma unui castru de pământ (*caespites*), cu un plan dreptunghiular, având dimensiunile de 63×93 m, cu dimensiunile valului de 15 m lățime și 1,40-2 m înălțime. Pe latura de N este vizibil un șanț cu o deschidere de 18 m și o adâncime de 1,80 m. Nu există elemente sigure de datare.

Bibliografie: Tocilescu 1900, 127; Christescu 1937, 125; TIR L 35, 42; Tudor 1978, 279; Vlădescu 1983, 121, nr. 36; Bogdan – Cătănicu 1981, fig. 63/d, Vlădescu 1986, 87-88; Gudea 1997, 76, nr. 57; Petolescu, C.C.,

9.1. Izbășești, localizarea fortificației.

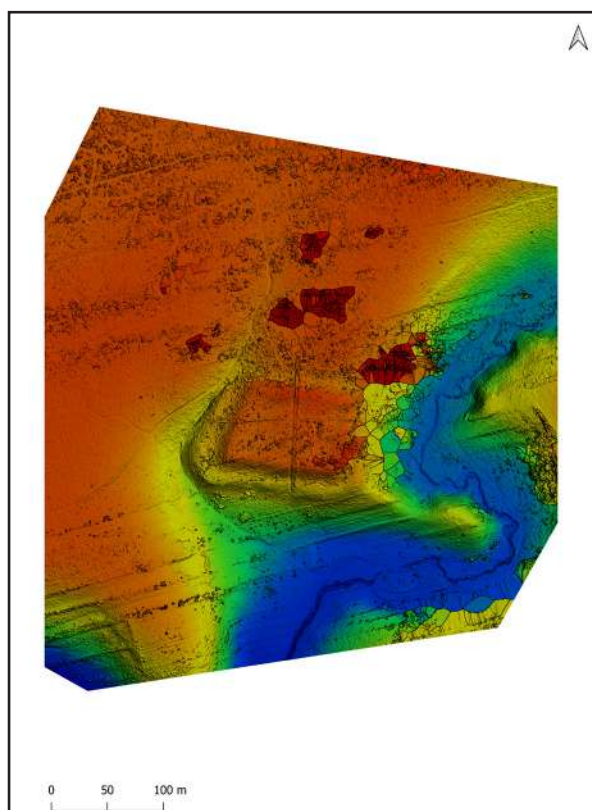
Avram, R., Cioflan, T. și Amon, L. 1995 (1996), Castrul de pământ de la Fâlfani- Izbășești, jud. Argeș. Raport preliminar, *Argesis* 7: 31-39; Marcu 2009, 205, nr. 50; Măndescu, Dumitrescu și Păduraru 2014, 103-104, nr. 210.

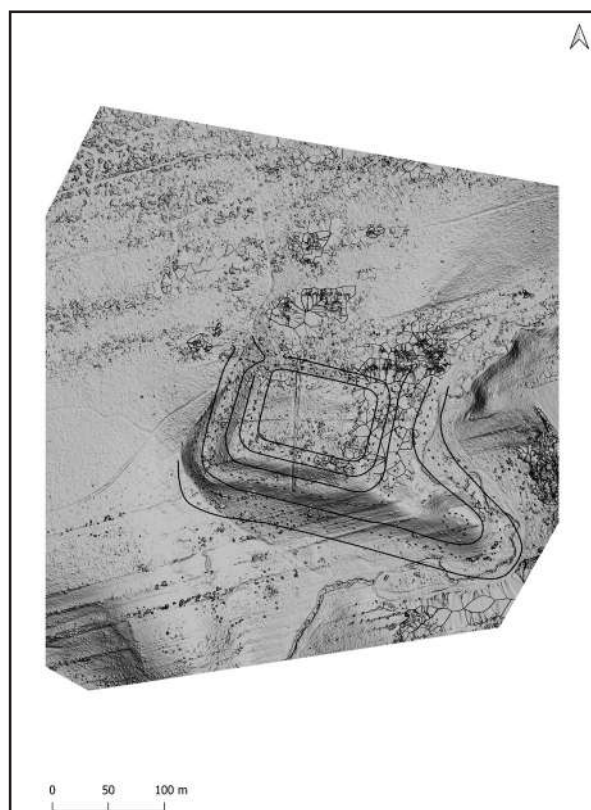
9.2. Izbășești, fotografie declasificată satelit Corona 1968 (1036-2139F047Fore Aug 18 1968_Center for Advanced Spatial Technologies, University of Arkansas/U.S. Geological Survey).

9.3. Izbășești, fotografie oblică din dronă, vedere dinspre Nord-Est (2022).

9.4. Izbășești,
model digital al terenului.

9.5. Izbășești, suprapunerea planului,
(după Bogdan – Cătănicu 1981, fig 63/d)
suprapus pe model digital umbrit (hillsahde).

10. Urlueni (azi Afrimești)

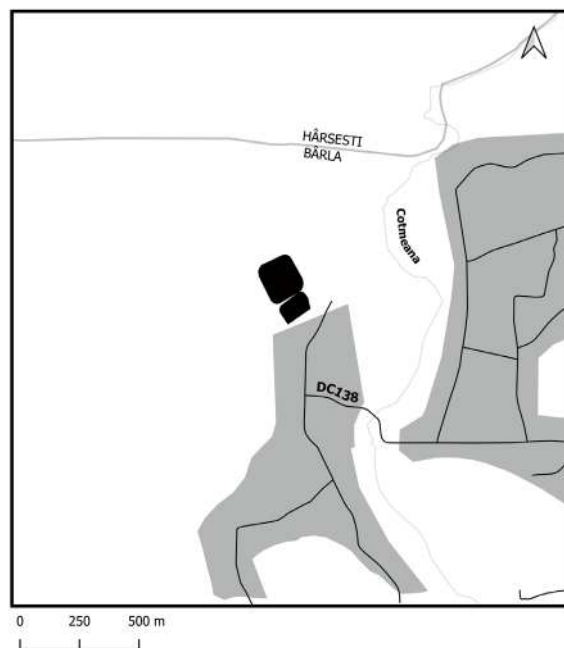
Com. Bârla, jud. Argeș.

a. Urlueni I (RAN: 14478.04, AG-I-m-A-3385.01) este un *castellum* (Fig 10.1 – 10.5) situat la SV de satul actual, pe o colină, pe malul drept al pârâului Cotmeana, în punctul „la Cetate” sau „la Urloaie”. Fortificația este vizibilă pe toate laturile sub forma unui val de pământ, iar pe latura de SE este vizibil și șanțul de apărare, în direcția celui de al doilea castru (*Urlueni II*). În cursul cercetărilor arheologice întreprinse aici (V. Christescu 1929-1930; I. Bogdan-Cătăniciu 1973, 1983-1988, apoi cu întreruperi până în anul 2001) au fost evidențiate două faze.

Prima fază este reprezentată de un castru de lemn și pământ, cu plan dreptunghiular, având dimensiunile de 105×123 m. Valul de pământ are 10 m lățime și 1,20 m înălțime, iar pe laturile de E și V este prezent un șanț de apărare cu 25 m deschidere și 1,20 m adâncime. Pe latura de N castrul are șanț dublu, 20 m deschidere și 1,50 m adâncime pentru primul și 8 m deschidere și 2,80 m adâncime, pentru cel de-al doilea. Pe latura de S este prevăzut cu un șanț de apărare cu o deschidere de 30 m și o adâncime de 2 m. Nu au fost identificate elemente de datare.

Ce-a de-a doua fază este cea a castrului cu zid de cărămidă. Acesta are un plan dreptunghiular cu colțurile rotunjite, având dimensiunile de 105×123 m, păstrând aceeași orientare ca fortificația precedentă. Zidul are o grosime de aproximativ 1,50-1,60 m. Drumul de strajă are trei faze: în prima fază drumul de strajă este sprijinit pe piloni de lemn, în a doua fază se sprijină pe piloni construiți din cărămizi, iar în cea de-a treia, acesta este așezat direct pe un val de pământ. Sunt păstrate șanțurile de apărare ale fazei precedente, iar porțile au o deschidere de 3,50 m, pe laturile de E și N. Turnurile de poartă sunt dreptunghiulare, ușor ieșite în exterior (5,50×5,50+4,70×5,50 m), cercetate la *porta principalis sinistra*, pe latura de E. Turnurile de colț sunt de formă trapezoidală. Clădirea comandamentului (*principia*) a fost parțial dezvelită, având dimensiunile de 29,80×31,50 m. În *latus dextrum* a fost identificată o clădire care ar putea fi locuința comandantului (*praetorium*).

A fost avansată ipoteza conform căreia acest castru ar putea data din timpul lui Hadrian (I. Bogdan-Cătăniciu, N. Gudea). Descoperirile monetare se încadrează însă în secolul al III-lea, de la Elagabal la Filip Arabul, găsite într-unul din cele două caastre, probabil în cel de al doilea, de tipul *PMS COL VIM* (Găzdac 2002, p. 584). S-a descoperit o singură monedă de la Traian, într-un context nesigur. Printre descoperiri se poate menționa un opaiț de tip *Firmalampe*, cu ștampila *Ianuari*, datat de autoarea săpăturilor la jumătatea secolului II, dar acesta pare a fi totuși o imitație locală, provincială, care s-ar putea data mai degrabă la începutul secolului III. Pe *via sagularis*, sub materialul de construcție care marchează sfârșitul locuirii în castru a fost

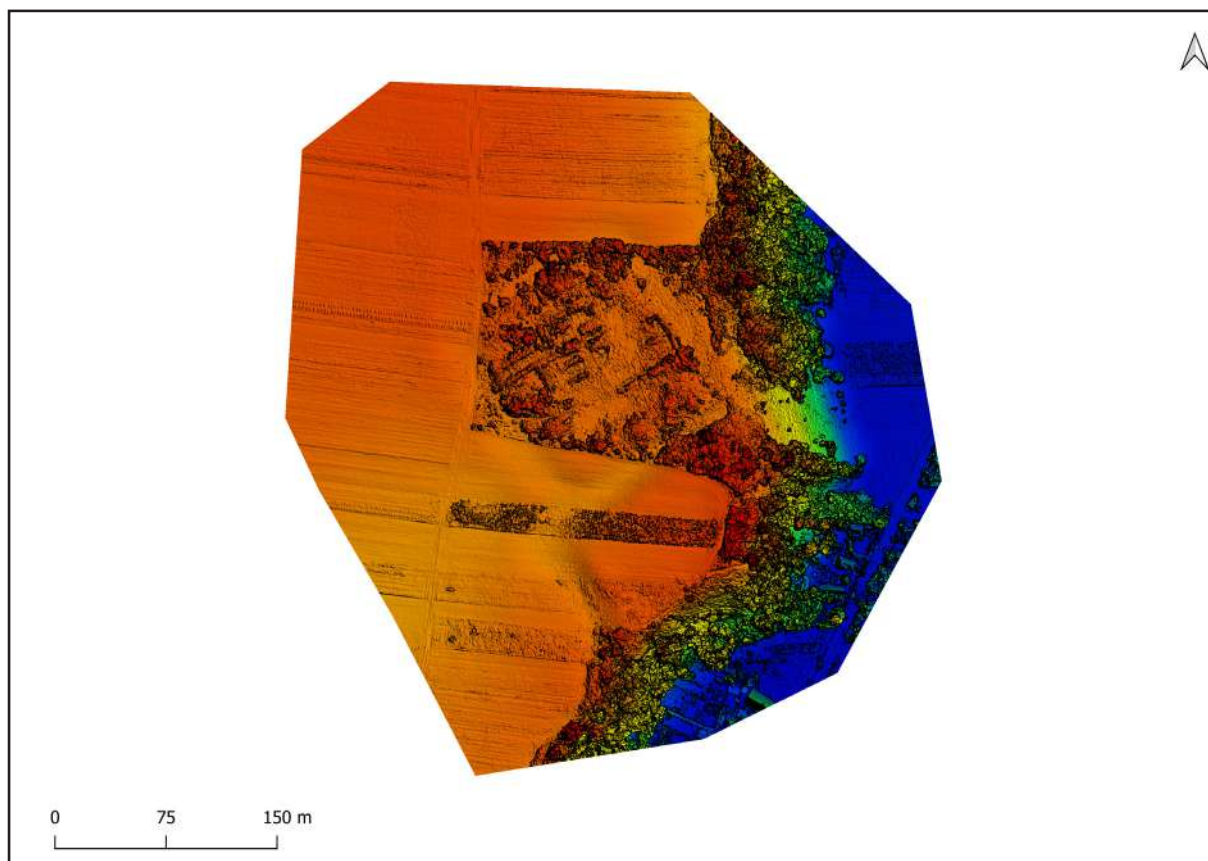
10.1. Afrimești (Urlueni), localizarea fortificațiilor.

10.2. Afrimești (Urlueni), fotografie declassificată satelit Corona 1968 (1036-2139F048Fore Aug 18 1968_Center for Advanced Spatial Technologies, University of Arkansas/U.S. Geological Survey).

10.3. Afrimești (Urlueni), fotografie oblică aeriană, vedere dinspre Est (iulie 2010).

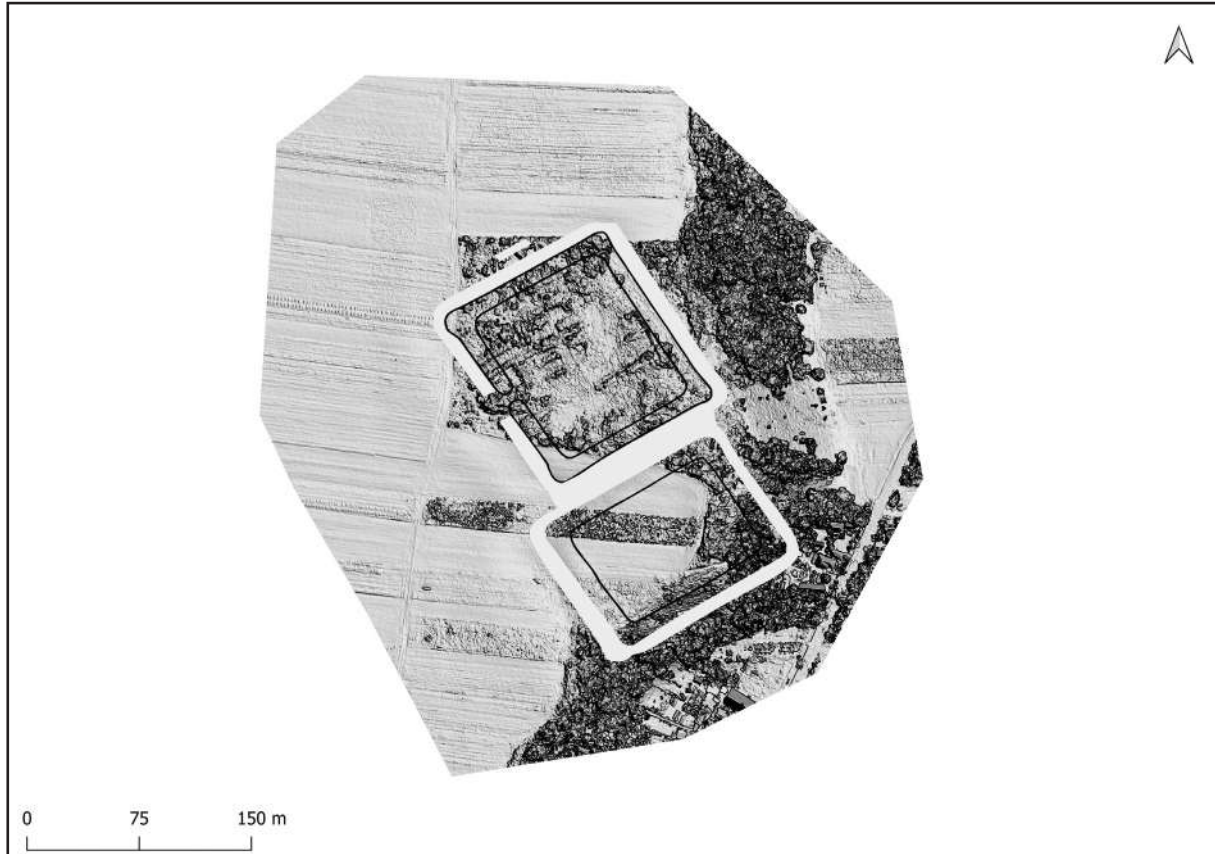
10.4. Afrimești (Urlueni), model digital al terenului.

descoperită o fibulă, databilă în al treilea sfert al sec. III. Prin prisma celor de mai sus, propunem ca datare a *castellum*-lui prima jumătate a secolului III.

Bibliografie: Tocilescu 1900, 132; TIR L 35, 76; Tudor 1968, 374-375; Bogdan-Cătănicu, I. 1977. Nouvelles recherches sur le limes de Sur – Est de la Dacie, *Akten des XI. Internationalen Limeskongresses (Székesfehérvár, 1976)*, 337-338; Tudor 1978, 308; Vlădescu 1983, 120-121, nr. 35a; Vlădescu 1986, 87; Bogdan-Cătănicu, I. 1994. Castella de la Urluieni, *Studii și Cercetări de Istorie Veche și Arheologie*, 45, 4: 327-355; Bogdan-Cătănicu 1997, 96-104; Gudea 1997, 75, nr. 55; Dudău 2006, 136-137; Marcu 2009, 245-246, nr. 75; Măndescu, Dumitrescu și Păduraru 2014, 33-35, nr. 1.

b. Urluieni II (RAN: 14478.05, AG-I-m-A-13385.02) este un *castellum* (Fig 10.1 – 10.5) situat la SV de satul actual pe o colină, pe malul drept al pârâului Cotmeana, la o distanță de 30 m sud de fortificația *Urluieni I*. În cadrul cercetărilor arheologice coordonate de I. Bogdan-Cătănicu în anul 1973 a fost sondat un castru de lemn și pământ, cu plan dreptunghiular, având dimensiunile de 85×112 m. Pe latura de N are un șanț de apărare cu o deschidere de 30 m și o adâncime de 2 m. Pe latura de V este prezent un șanț cu o deschidere de 25 m și adâncime de 1,20 m. A fost presupusă existența a două faze, ambele distruse de incendiu. Cel mai probabil ultima existând la începutul secolului III, după domnia lui Elagabal. Nu există elemente sigure de datare.

Bibliografie: Tocilescu 1900, 132; TIR L 35, 76; I. Bogdan-Cătănicu, I. 1977. Nouvelles recherches sur le limes de Sur – Est de la Dacie, *Akten des XI. Internationalen Limeskongresses (Székesfehérvár, 1976)*, 338; Bogdan – Cătănicu 1981, fig. 63/c; Bogdan-Cătănicu, I. 1994. Castella de la Urluieni, *Studii și Cercetări de Istorie Veche și Arheologie*, 45, 4, 355; Tudor 1978, 254; Vlădescu 1983, 121, nr. 35b; Vlădescu 1986, 87; Gudea 1997, 75-76, nr. 56; Măndescu, Dumitrescu și Păduraru 2014, 33-35, nr. 1; Teodor 2013, 59, 216, fig. 19 -20.

10.5. Afrimești (Urluieni), suprapunerea planului, (după Bogdan – Cătănicu 1981, fig 63/c) suprapus pe model digital umbrat (hillsahde).

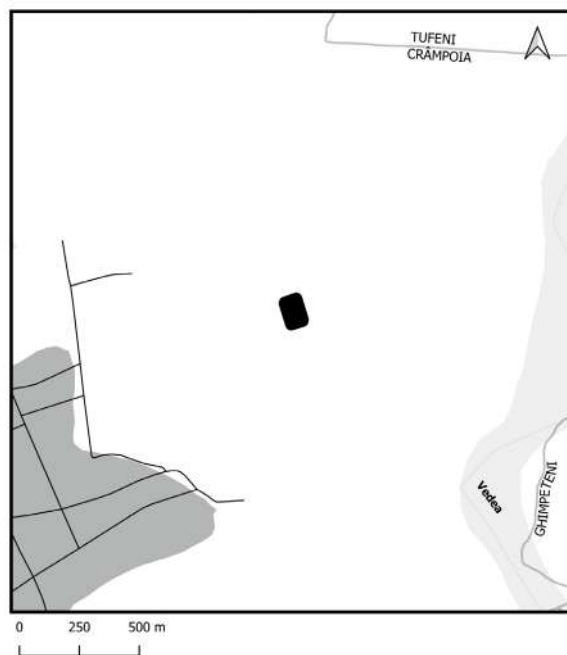
11. Crâmpoia

jud. Olt (RAN: 126415.01, OT-I-s-B-08510).

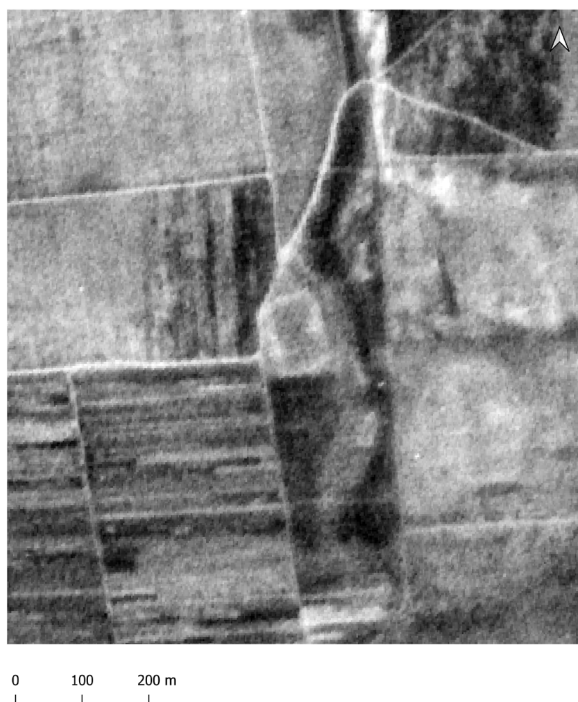
Castellum-ul de la Crâmpoia (Fig 11.1 – 11.5) este situat la aproximativ 2 km E de satul actual, pe o terasă în zona pâraielor Brăeasa și Vedea. La suprafață se distinge o ridicătură de formă patrulateră. În 1999 s-au făcut cercetări arheologice (din păcate nepublicate), conduse de R. Avram de la Muzeul Militar Național, ale căror urme încă se văd pe teren, prin două secțiuni arheologice rămase deschise: una se află înspre marginea sudică a laturii de vest (exact în dreptul drumului de ogor care vine de la vest), cealaltă exact în partea opusă, respectiv spre marginea de nord a laturii de est. Rolul celor două secțiuni era chiar cel de a studia sistemul de fortificare al castrului.

Fortificația este un castru de lemn și pământ, cu plan dreptunghiular, având dimensiunile de 75×102 m cu un val de 10-15 m lățime și 2 m înălțime, înconjurat cu un șanț de apărare cu o deschidere de 11 m și 2 m adâncime. Nu există elemente certe de datare, singurele piese descoperite în ultimele săpături au fost menționate în catalogul expoziției *Muntenia în secolele II-IV p. Chr.* (București, 2001). Printre acestea se numără o monedă din anul 193 și o fibulă cu șarnieră (Scharnierfibel) care se poate data în ultimele decenii ale secolului II – primele decenii ale secolului III (D. Măndescu).

Bibliografie: Tocilescu 1900, 165; TIR L 35, 43; Tudor 1978, 277-288, fig. 76; Vlădescu 1983, 120, nr. 34; Vlădescu 1986, 87; Gudea 1997, 72-75, nr. 54; Bogdan-Cătănciu 1997, 79; Măndescu, D. 2006. Descoperiri de suprafață în castrul roman de la Crâmpoia, pe Limes Transalutanus. *Apulum* 43/I, 269-277; Marcu 2009, 206, nr. 52; Teodor 2013, 181, fig. 67.

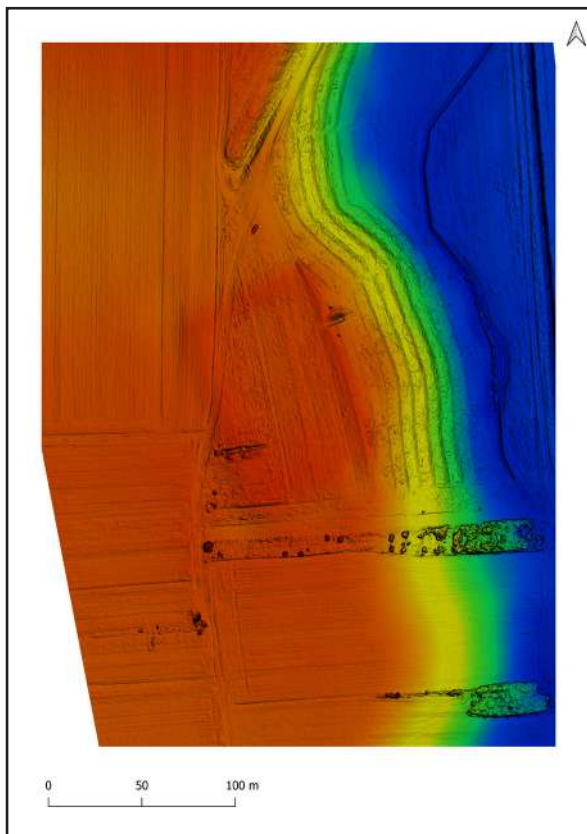
11.1. Crâmpoia, localizarea fortificației.

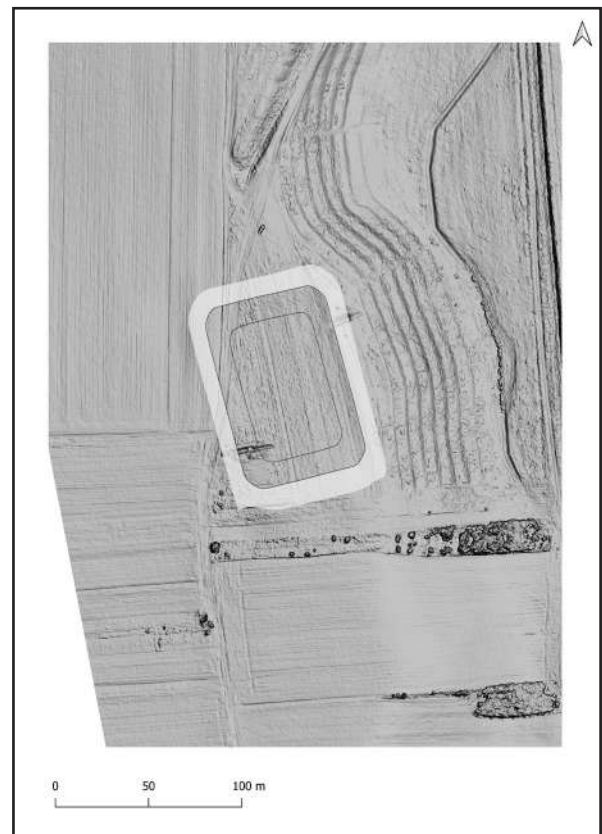
11.2. Crâmpoia, fotografie declasificată satelit Corona 1968 (1104-2155A030Aft Aug 17 1968_Center for Advanced Spatial Technologies, University of Arkansas/U.S. Geological Survey).

11.3. Crâmpoia, fotografie oblică din dronă, vedere dinspre Nord (2022).

11.4. Crâmpoia, model digital al terenului.

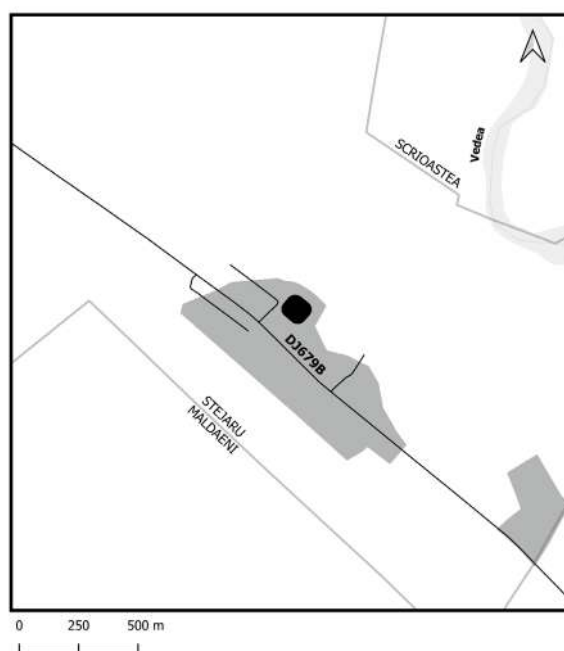
11.5. Crâmpoia, reconstituirea planului (după Tudor 1978, p. 280, fig. 76/10) suprapus pe model digital umbrat (hillshade).

12. Gresia

Com. Stejaru, jud. Teleorman (RAN: 154442.01, TR-I-s-B-14205).

Castellum-ul de la Gresia (Fig. 12.1 – 12.4) se află situat în marginea nordică a satului actual, lângă biserică și cimitir, în punctul „Cocina lui Maiaș Purcaș”. Fortificația este recognoscibilă pe toate laturile sub forma unui val de pământ, aferent unui castru de lemn și pământ, cu un plan dreptunghiular (50×60 m). Situl este necercetat astfel că nu se cunosc elemente certe de datare. Se cunoaște o singură descoperire monetară izolată, din timpul împăratului Commodus. Alte descoperiri întâmplătoare de material tegular fragmentar poartă ștampila *[--]B*, similară celor de la Slăveni: *CIB* (IDR II 527).

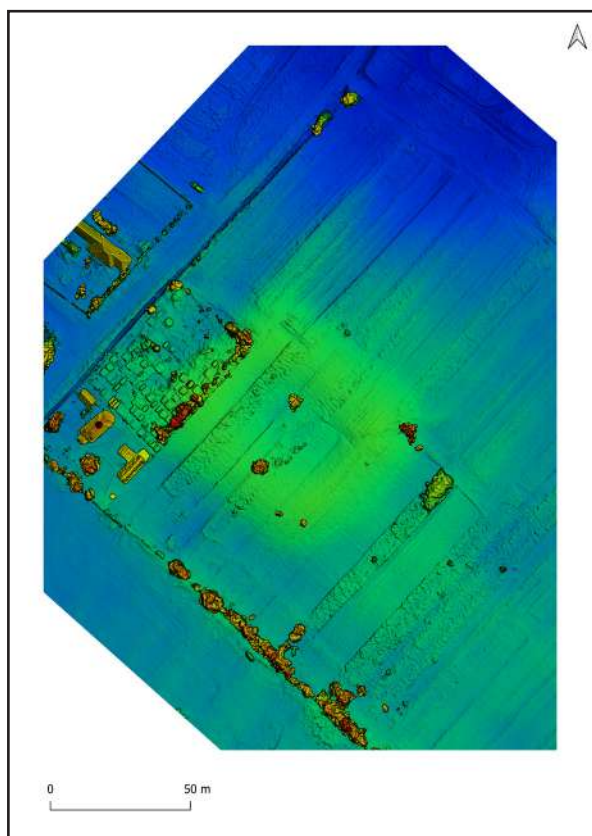
Bibliografie: Tocilescu 1900, 125; TIR L 35, 44; Tudor 1978, 277 - 280; Vlădescu 1983, 120, nr. 33; Vlădescu 1986, 87; Gudea 1997, 74, nr. 53; Avram et al. 1996 (1997), *Cronica cercetărilor arheologice*, 23-34; Dudău 2006, 113; Marcu 2009, 207, nr. 53, Teodor 2013, 40, fig. 13 și 148, fig. 57.

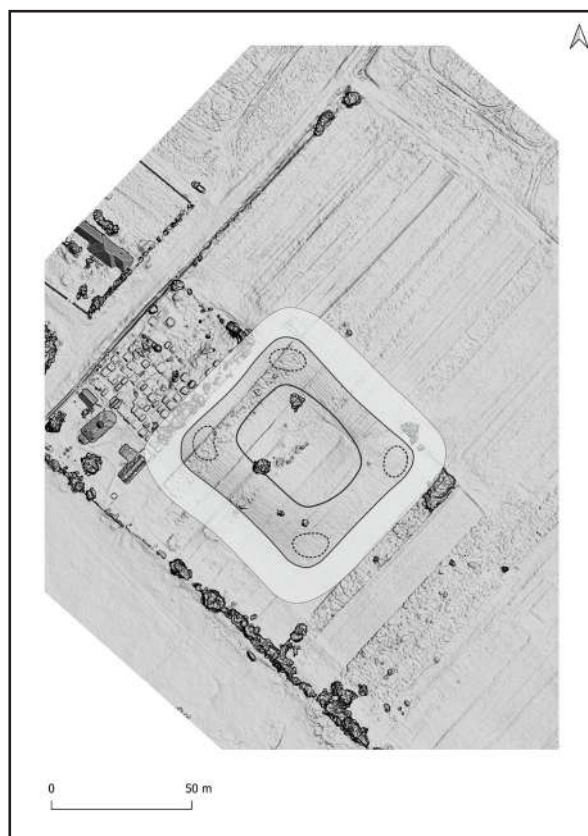
12.1. Gresia, localizarea fortificației.

12.2. Gresia, fotografie oblică aeriană, vedere dinspre Nord-Vest (2022).

12.3. Gresia,
model digital al terenului.

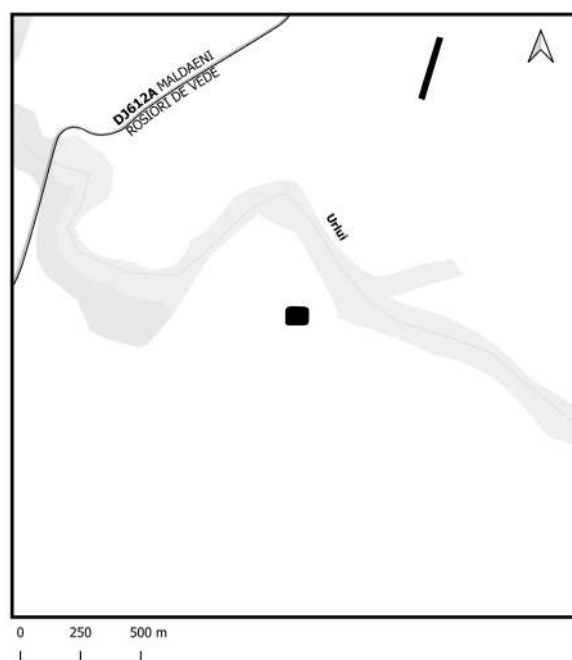
12.4. Gresia, reconstituirea planului (după Gudea 1997, 74, fig. 53) suprapus pe model digital umbrit (hillshade).

13. Roșiorii de Vede

jud. Teleorman (RAN: 151889.03, TR-I-s-A-14221).

Fortificația de mici dimensiuni de la Roșiorii de Vede este un *castellum* de lemn și pământ (Fig. 13.1 – 13.6), situat la SV de localitatea actuală, pe o terasă aflată la aproximativ 20 m deasupra Văii Urlui. La suprafață fortificația este vizibilă pe toate laturile sub forma unui val de pământ, necercetat, de formă aproape rectangulară (65 x 47 m).

Bibliografie: Tocilescu 1900, 130; TIR L 35, 63; Tudor 1978, 297; Vlădescu 1983, 120; Vlădescu 1986, 87; Gudea 1997, 73, nr. 51; Marcu 2009, 229, nr. 67, Teodor 2013, 35, fig. 9 și 177; Teodor 2016 (2017), *Cronica cercetărilor arheologice din România*, 238-242, nr. 136; Ștefan și Ștefan 2016, 32, fig. 6.

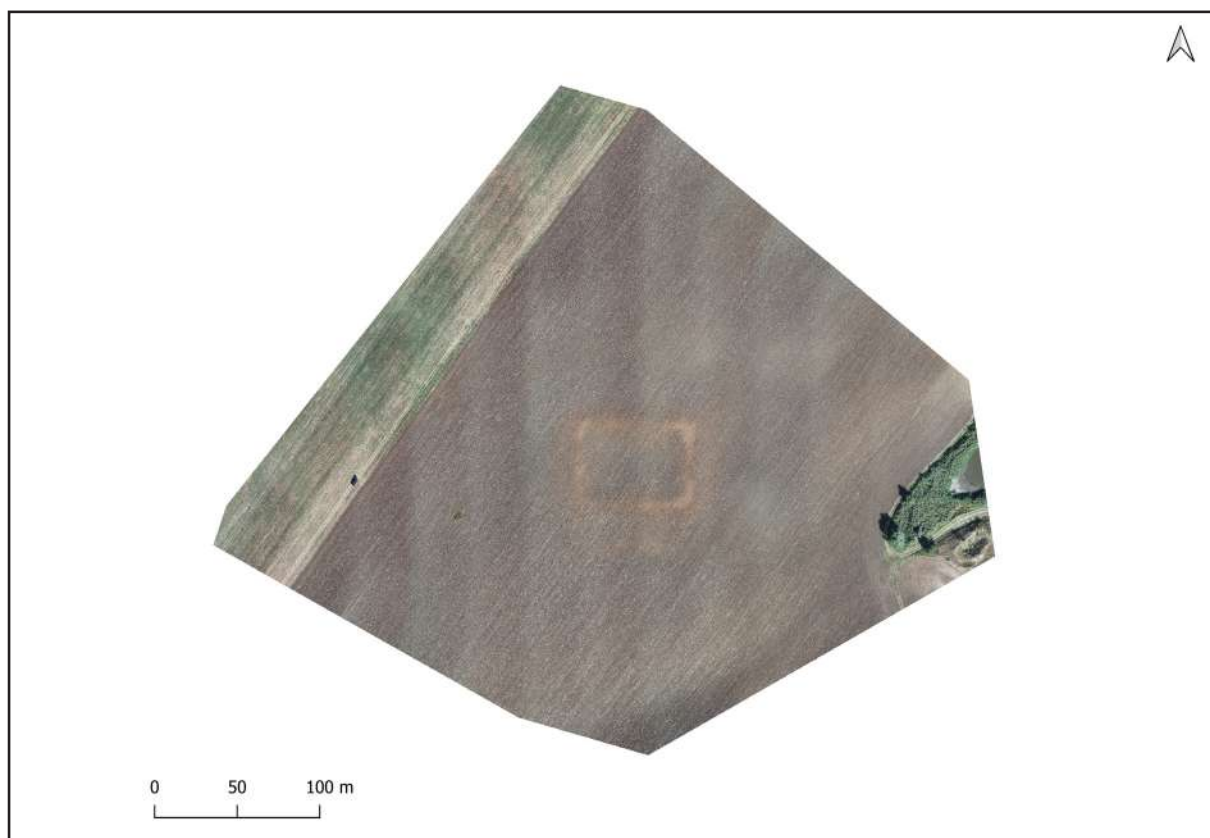
13.1. Roșiorii de Vede, localizarea fortificației.

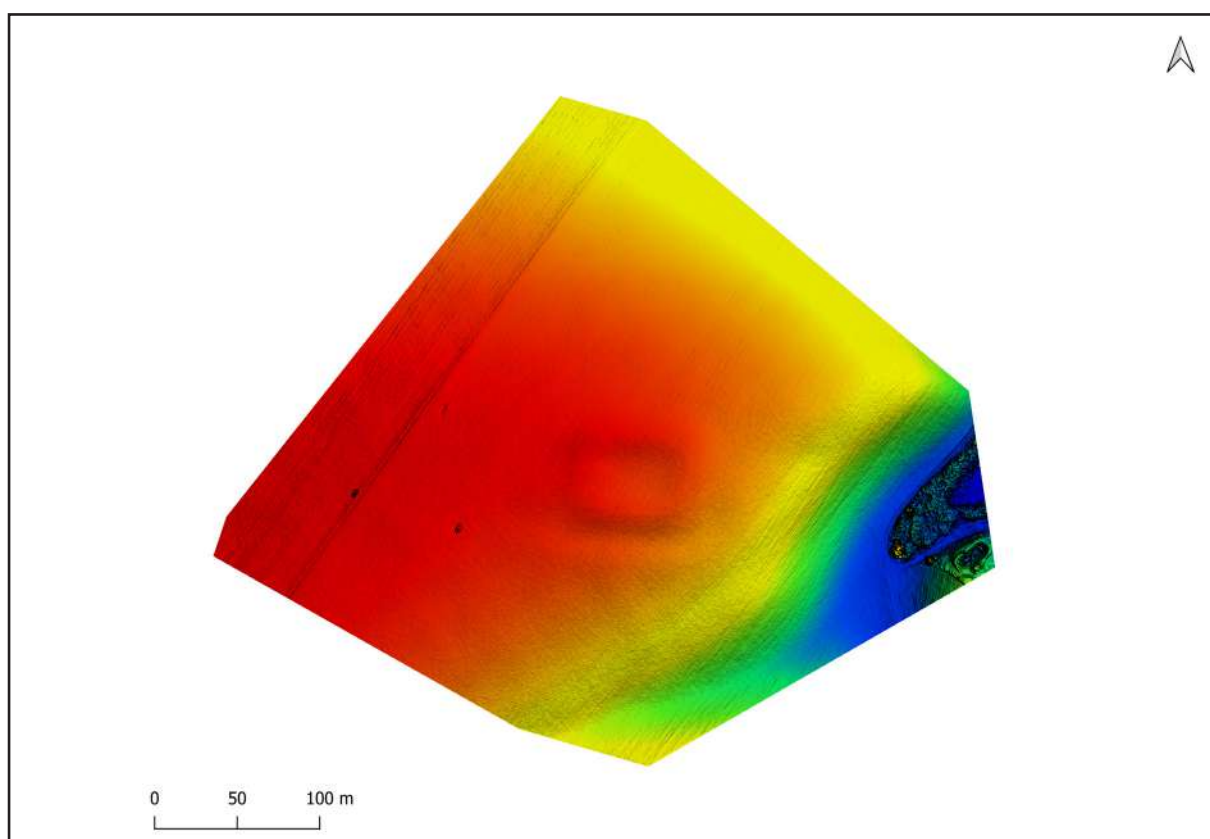
13.2. Roșiorii de Vede, fotografie declassificată satelit Corona 1965 (1026-2088A102Aft Nov 3 1965_Center for Advanced Spatial Technologies, University of Arkansas/U.S. Geological Survey).

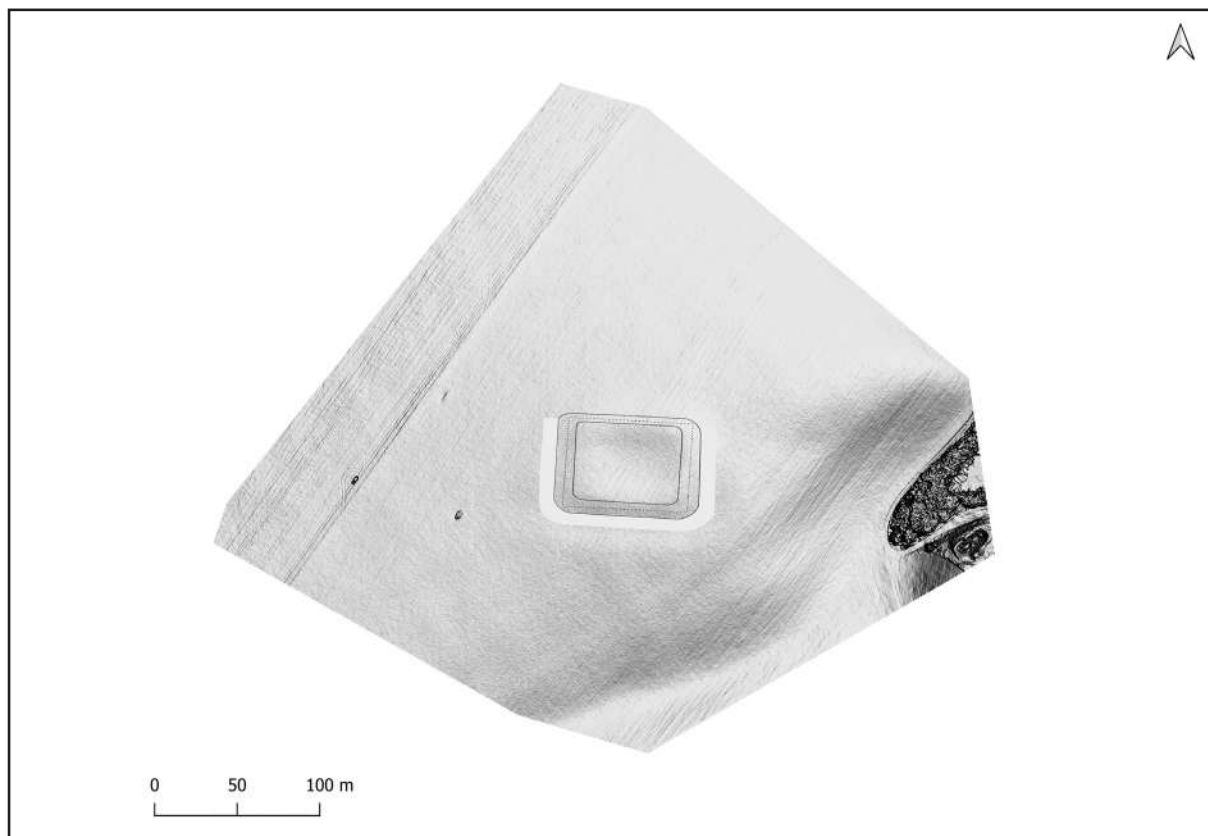
13.3. Roșiorii de Vede, fotografie oblică aeriană, vedere dinspre Nord-Vest (iulie 2010).

13.4. Roșiorii de Vede, ortofotoplan dronă.

13.5. Roșiorii de Vede, model digital al terenului.

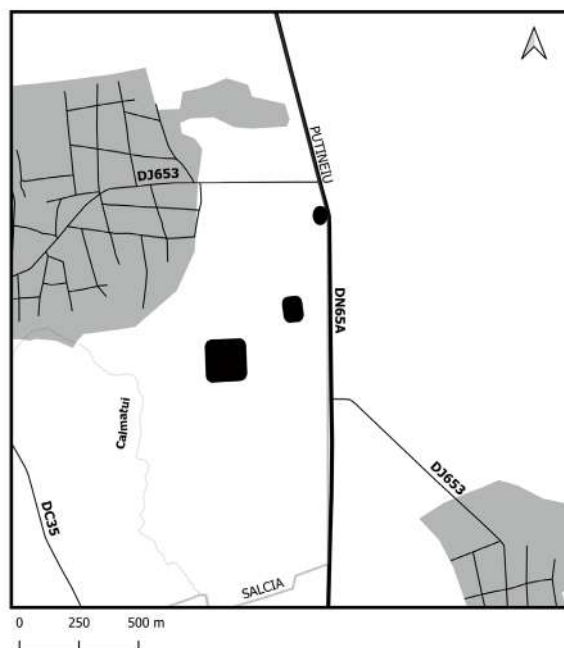
13.6. Roșiorii de Vede, reconstituirea planului (după Gudea 1997, 73, fig. 51) suprapus pe model digital umbrit (hillshade).

14. Băneasa

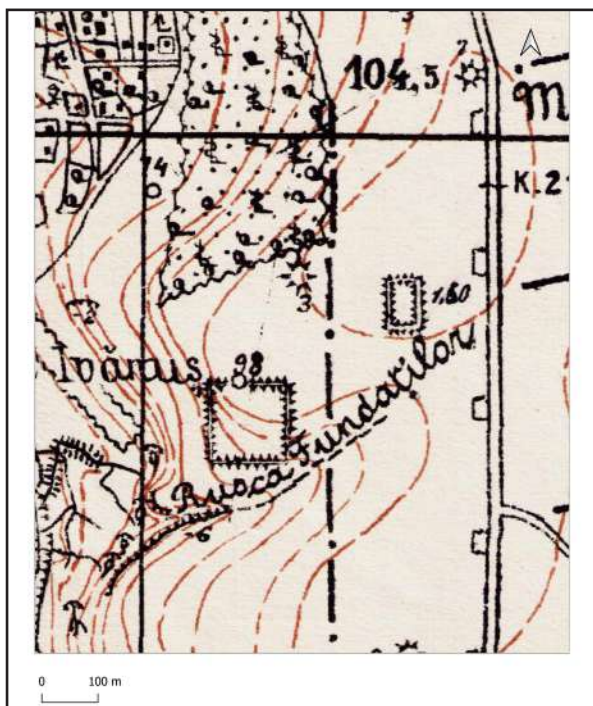
Com. Salcia, jud. Teleorman.

a. Băneasa I (RAN: 153954.01, TR-I-s-B-14188) este un castru auxiliar (Fig 14.1 – 14.7), ținând cont de dimensiuni, amplasat la SE de satul actual pe o terasă înaltă, în punctul „La Cetate”. Fortificația a fost distrusă în mare parte de lucrările agricole. În urma cercetărilor conduse de Gh. Cantacuzino în anul 1943 a fost evidențiată o singură fază: castru de lemn și pământ, cu plan dreptunghiular, având dimensiunile de 135 x 135 m (2,2 ha). Sistemul de fortificare este compus dintr-un val de pământ, fiind identificat un singur șanț. I. Bogdan-Cătănicu propune trei faze: 1. castru cu val de pământ; 2. castru cu Holz-Erde-Mauer, lat de 3 m, construit în general pe marginea exterioară a valului anterior; 3. o refacere peste dărâmături a valului de pământ și lemn. Conform acestei teorii prima fază ar data de la mijlocul secolului II.

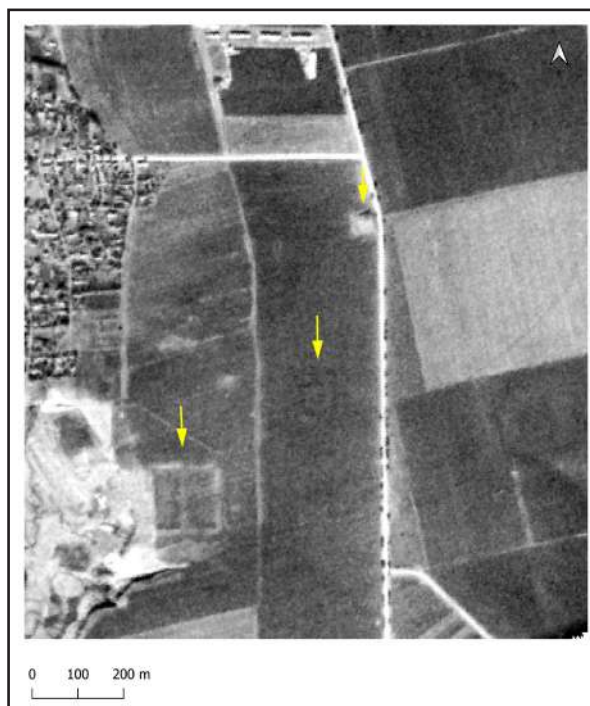
Bibliografie: Tocilescu 1900, 131; Cantacuzino. 1945. Le grand camp romain situé

14.1. Băneasa, localizarea fortificațiilor și a turnului.

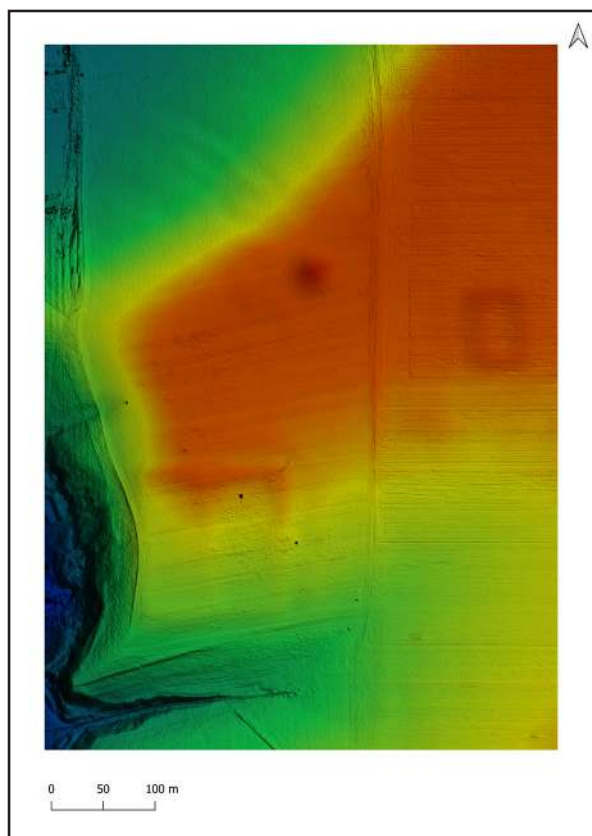
14.2. Băneasa, localizarea fortificațiilor de la Băneasa pe Planurile directe de tragere, 3638, ridicare topografică 1907-1908, nomenclatura localităților după serviciul statistic 1952.

14.3. Băneasa, fotografie declasificată satelit Corona 1965 (1103-1058F029Fore May 5 1968_Center for Advanced Spatial Technologies, University of Arkansas/U.S. Geological Survey).

14.4. Băneasa, fotografie oblică din dronă, vedere dinspre Sud-Vest (2022).

14.5. Băneasa, model digital al terenului.

14.6. Băneasa, reconstituirea planului (după Tudor 1978, 280, fig. 76/5) suprapus pe model digital umbrit (hillshade).

14.7. Băneasa, fotografie oblică aeriană (turn?), vedere dinspre Nord-Vest (iulie 2010).

de la commune Baneasa (dép. de Teleorman), *Dacia IX-X*, 1941-1944 (1945): 441-472; TIR L 35, 11; Tudor 1978, 265, nr. 5; Vlădescu 1983, 119, nr. 31a; Vlădescu 1986, 86-87; Bogdan – Cătănciu 1981, 36; Bogdan-Cătănciu 1997, 92- 94; Gudea 1997, 72, nr. 49; Dudău 2006, 95-96; Marcu 2009, 181, nr. 38; Teodor, E.S. și Dumitrașcu, E. 2019. Excavations at the Eastern Gate of the Băneasa Roman fort. *Cercetări Arheologice* 26, 103-124, fig. 1-2, DOI: doi.org/10.46535/ca.26.03.

b. Băneasa II (RAN: 153954.03, TR-I-s-B-14188) este un *castellum* situat la SE de satul actual, pe o terasă orientată V-E, la 225 m est față de fortificația Băneasa I și la 150 m vest față de valul frontierei (Fig. 14.1 – 14.6). Puțin vizibil la suprafață, necercetat, castrul de lemn și pământ are dimensiunile de 45×63 m și este fortificat cu val de 8 m lățime și 1,50 m înălțime, înconjurat de un șanț cu o deschidere de 6,50-7 m și 1,20 m adâncime. Nu sunt cunoscute elemente certe de datare.

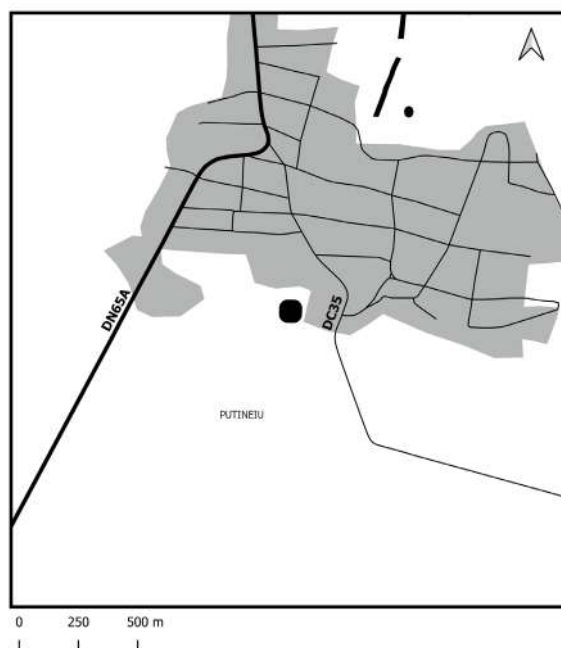
Bibliografie: Tocilescu 1900, 131; Cantacuzino. 1945. Le grand camp romain situé de la commune Baneasa (dép. de Teleorman), *Dacia IX-X*, 1941-1944 (1945), 445; TIR L 35, 11; Tudor 1978, 265, nr. 5; Bogdan – Cătănciu 1981, 36; Vlădescu 1983, 119-120, nr. 31b; Vlădescu 1986, 86-87; Gudea 1997, 72-73, nr. 49 - 50; Marcu 2009, 181, nr. 38; Ștefan și Ștefan 2016, 31, fig. 5; Teodor, E.S. și Dumitrașcu, E. 2019. Excavations at the Eastern Gate of the Băneasa Roman fort. *Cercetări Arheologice* 26, 103-124, fig. 1-2, DOI: <https://doi.org/10.46535/ca.26.03>.

15. Putineiu

Com. Putineiu, jud. Teleorman (RAN 153838.01, TR-I-s-A-14219).

Fortificația (Fig. 15.1 – 15.3) se află la S de satul actual, la S de pâraul Călmățui, în punctul „La Cimitir”, vizibil la suprafața pământului sub forma unui val de pământ ce descrie un pătrat cu latura de 53 m. Foarte probabil este vorba de un castru de lemn și pământ auxiliar sau mai degrabă *Numeruskastell*, parte a limes-ului transalutan, cu un plan pătrat, având dimensiunile de 53×53 m (0,3 ha). Cercetările coordonate de I. Bogdan-Cătănciu (1975, 1978-1979) au evidențiat o singură fază. Elementele de fortificație au fost identificate mai bine pe latura de S: val de 9 m lățime și 1,10 m înălțime; înconjurat de două șanțuri de apărare (3 m deschidere, 1,50 adâncime; 4×1,75 m). Distanța dintre cele două valuri este de 2 m. Pe latura de S a fost descoperită o intrare.

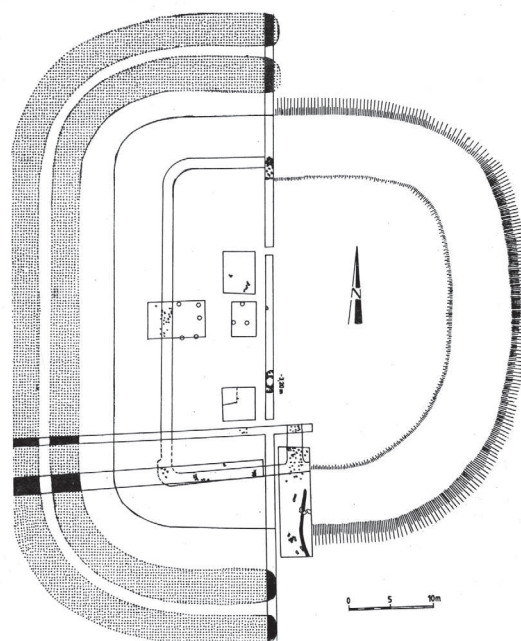
Bibliografie: Bogdan-Cătănciu 1977, 337.; Tudor 1978, 290, 312; Bogdan- Cătănciu, I. 1980. Săpături pe linia de fortificați transalutană, *Materiale și cercetări arheologice* XIV: 658-660; Bogdan-Cătănciu 1981, fig. 60; Vlădescu 1983, 119, nr. 30; Vlădescu 1986, 86; Bogdan-Cătănciu 1997, 105-106, fig. 76; Gudea 1997, 70-72, nr. 48; Marcu 2009, 213, nr. 61, Teodor 2013, 25-26; Teodor, E.S. 2016. De pază pe *Limes Transalutanus*. Despre turnurile de pe segmentul sudic, *Arheologia peisajului și frontiera romană, Lucrările simpozionului din 20 noiembrie 2015*: 67-96. București: Muzeul Național de Istorie a României.

15.1. Putineiu, localizarea fortificației.

15.2. Putineiu, localizarea fortificației pe Planurile directe de tragere, 3637, ridicare topografică 1907-1908.

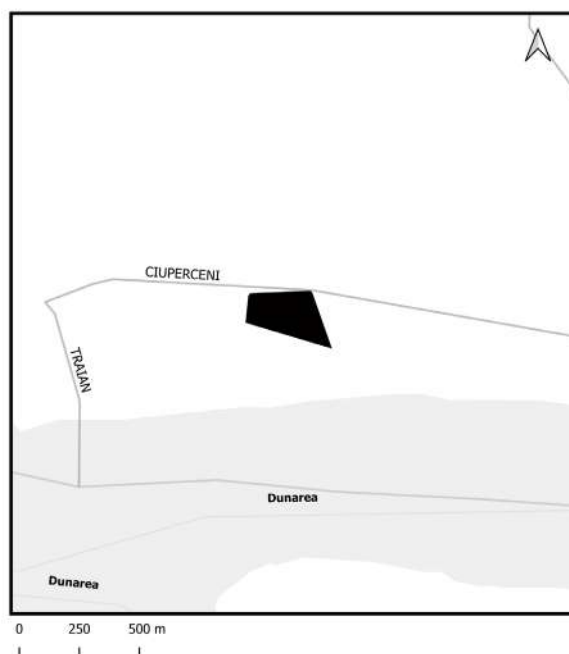

15.3. Putineiu, planul săpăturilor arheologice (Bogdan-Cătănicu 1997, fig. 76).

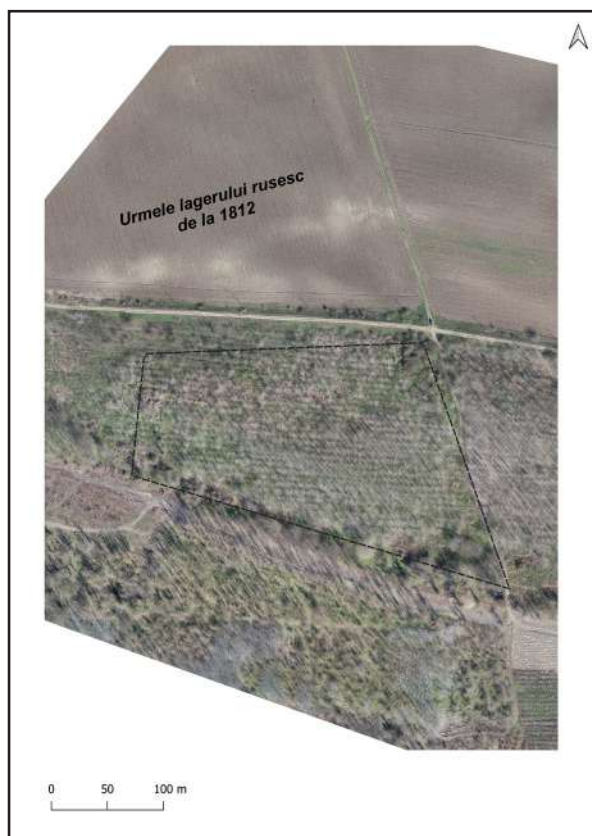
16. Poiana (fost Flămânda)

Com. Traian, jud. Teleorman (RAN: 151727.01, TR-I-s-B-14218).

Este primul castru (Fig. 16.1 – 16.3) din sistemul de apărare al *limes*-ului transalutan, fiind situat pe malul Dunării, în punctul „La Culă”. Urme vizibile la suprafață au fost semnalate pe laturile de N și de V. A presupus că latura sudică ar fi fost distrusă de apele Dunării. Latura nordică este suprapusă astăzi de un dig. Cercetările coordonate de I. Bogdan-Cătănicu (1971, 1978-1979) au evidențiat un castru de lemn și pământ, cu plan patrulater, având dimensiunile de 350×390 m. Sistemul de fortificare este compus dintr-un val de 8-20 m grosime și 1-1,50 m înălțime, înconjurat de un șanț de apărare de 5-15 m deschidere și 1,50-1,90 m adâncime. Nu se poate stabili cu certitudine cronologia sitului. În anii 1977-1978, I. Bogdan-Cătănicu a încercat să stabilească raportul de cronologie relativă dintre valul transalutan și fortificație prin secționarea acestora, observând că traseul valului este în continuarea *agger*-ului castrului pe latura de E. În colțul de NE al castrului, șanțul a fost săpat în spatele valului transalutan, argument, în opinia autoarei cercetărilor, că valul și fortificația nu au fost concepute simultan. Cu ocazia săpăturilor s-a găsit o șampilă a legiunii *XIII Gemina*, șampilă ce sugerează că un detașament al legiunii a fost staționat aici. De asemenea au fost descoperite un templu din cărămidă și o șampilă *COH II*-[-].

16.1. Poiana, localizarea fortificației.

16.2. Poiana, ortofotoplan dronă suprapus de reconstituirea planului fortificației (după Teodor 2013, 18, fig. 4).

Bibliografie: TIR L 35, 4; Tudor 1978, 286; Bogdan-Cătăniciu, I. 1980. Săpături pe linia de fortificații transalutană, *Materiale și cercetări arheologice* XIV, 658-659; Bogdan-Cătăniciu 1981, fig. 59 a-b; Vlădescu 1983, 119, nr. 29; Vlădescu 1986, 87; Bogdan-Cătăniciu, 1997, 42-43, 86-87, 90, fig. 9-10; Gudea 1997, 70-71, nr. 47, P; Teodor 2013, 18, fig. 4; Hanson, W.S. and Oltean, I.A. 2012. Defining the Roman Limes in Romania: the Contribution of Aerial and Satellite Remote Sensing, *Proceedings of the 22nd International Congress of Roman frontier Studies*, Ruse, Bulgaria, September 2012, p. 5, fig. 3a - 3b.

16.3. Poiana, fotografie oblică din dronă, vedere dinspre Nord-Vest (2022).

CASTRELE DIN NORD-VESTUL MUNTENIEI

17. Târgșorul Vechi

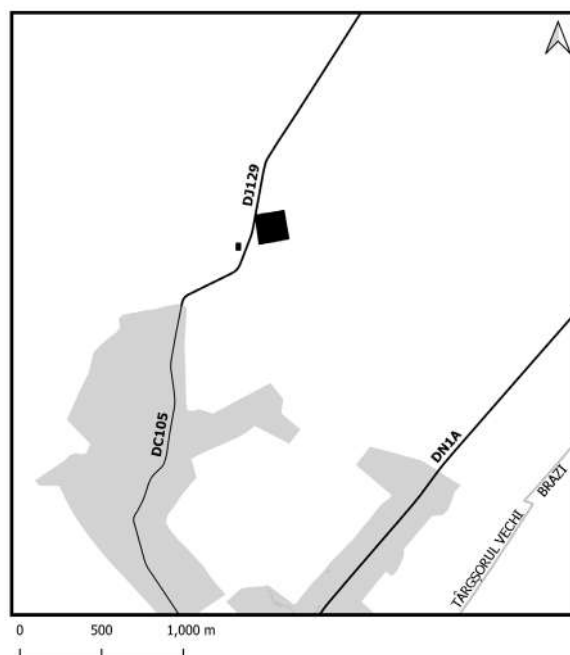
Com. Târgșorul Vechi, jud. Prahova (RAN: 130927.01, PH-I-s-A-16216.04, RO262)

Castrul de la Târgșorul Vechi (Fig. 17.1-17.3) este suprapus parțial de incinta Mănăstirii Turnu și de drumul DJ 129. Dimensiunile presupuse pe baza cercetărilor recente sunt 90×110 m. A fost construit în epoca cuceririi Daciei și abandonat la începutul domniei lui Hadrian.

Materialul tegular conține stampilele legiunii *XI Claudia Pia Fidelis* și cohorței *I Flavia Commagenorum*. Băile, situate la aproximativ 80 metri sud-vest de colțul castrului, au fost cercetate parțial cu ocazia unor săpături de salvare.

Bibliografie: Diaconu, Gh. 1965. *Tîrgșor, Necropola din secolele III-IV p. Chr.* București: Editura Academiei Republicii Populare Române; Ciupercă, B. Măgureanu, A., și Anton, A. 2012. The Presence of Rome in Barbaricum: Archaeological Evidence of the Interaction between Romans and Barbarians in the Târgșoru Vechi Area,

Proceedings of the 22nd International Congress of Roman Frontier Studies, Ruse, Bulgaria; Măgureanu,

17.1. Târgșorul Vechi, localizarea fortificației și a băilor.

17.2. Târgșorul Vechi, localizarea fortificației și a băilor (Măgureanu et al. 2017, 103-114, Țentea, Călina 2019, p. 195, fig. 33).

17.3. Târgșorul Vechi, fotografie oblică din dronă 2020, vedere dinspre Sud-Vest (Țentea, Călina 2019, p. 195, fig. 34).

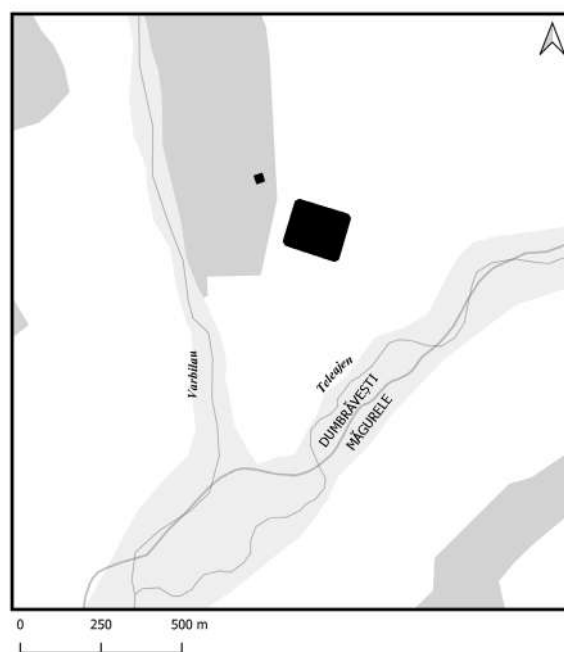
A., Ciupercă, B., Constantin, C. Și Anton, A. 2017. The Roman Baths in Târgșoru Vechi, *Caietele ARA* 8, 103-114; Țentea, O. Și Călina, V.N., 2019, Peisajul arheologic al castrului Mălăiești, *Cercetări Arheologice* 26, pag. 169-196, DOI: <https://doi.org/10.46535/ca.26.06>.

18. Mălăiești

Sat Sfârleanca, com. Dumbrăvești, jud. Prahova
(RAN: 131522.01, PH-I-s-A-16208, RO261)

Fortificația (Fig 18.1 – 18.3) se află în extremitatea sudică a unei terase situate la confluența râurilor Teleajen și Vărbilău, în punctul „La Cetate”. Cercetările arheologice în castrul roman de la Mălăiești au început la finele anilor 1930, perioadă în care colonelul topograf Constantin Zagoriț a realizat un plan topografic detaliat al întregului areal, incluzând, printre altele fortificația romană și băile.

Primele cercetări arheologice sistematice au fost efectuate în anul 1954 de către Grigore Florescu și Expectatus Bujor. În urma lucrărilor de plantare a unei livezi în anul 1985 au fost efectuate săpături de salvare de către Dan Lichiardopol. Cercetările arheologice recente, coordonate de Ovidiu Țentea, s-au derulat între 2011-2019, fiind degajată complet clădirea băilor, iar în castru, sistemul de fortificații și două barăci din *praetentura*.

18.1. Mălăiești, localizarea fortificației și a băilor.

18.2. Mălăiești, harta terasei dintre Teleajen și Vărbilău și castrul roman de la Mălăiești, Lidar hillshade flat terrain, interpretare după (Zagoriț 1940, 10; Țentea, Călina 2019, p. 181, fig. 6).

18.3. Mălăiești, fotografie oblică din dronă, vedere dinspre Sud-Est (2020).

Cercetările arheologice, corelate cu cele geofizice, au evidențiat structura și configurația sistemului defensiv, precum și date semnificative ale organizării interne. Judecând după dimensiunile castrului (180×160 m), numărul mare de barăci, dimensiunile și structura acestora, în fortificație putea staționa o vexilație cuprinsă între 600 și 800 soldați. Numele trupei rămâne necunoscut. Băile se află pe terasa inferioară, lângă platoul pe care a fost construit castrul. Clădirea a fost construită după modelul băilor bloc, cu două rânduri de încăperi, fiind identificate: apodyterium (vestiarul), *frigidarium* (bazinul cu apă rece), *tepidarium* (bazinul cu apă caldă), *caldarium* (bazinul cu apă caldă), *laconium* sau *sudatorium* (baia de aburi/saună).

Bibliografie: Zagoriț, C. 1940. *Castrul roman de la Mălăiești și cetatea dacă de la V. Humei din județul Prahova*. Ploiești: Progresul Grafic: 17-22; florescu, Gr. și Bujor, E. 1955. Săpăturile arheologice de la Mălăiești. *Studii și Cercetări Istorie Veche* 6, 271–279; Țentea, O. și Matei-Popescu, F. 2015. Why there? The preliminaries of constructing the Roman frontier in South-East Dacia. *Acta Musei Napocensis* 52/1: 109-130; Țentea, O., Popa, A. și Cîmpeanu, A. 2018. Mălăiești. A trajanic fort in Muntenia – the results of recent magnetometric surveys, *Acta Musei Napocensis* 55, I: 227–240; Țentea, O. 2018. Baths and bathing in Dacia under Trajan, in: C.S. Sommer, and S. Matešić (eds) *LIMES XXIII: Proceedings of the 23rd Congress on Roman Frontier Studies* Ingolstadt 2015: 134-138. Mainz: Nünnerich-Asmus Verlag; Țentea, O. și Călina, V. 2019. Peisajul arheologic al castrului Mălăiești, *Cercetări Arheologice* 26, pag. 169- 196, 2019, DOI: <https://doi.org/10.46535/ca.26.06>; Angheluță, L.-M., Țentea, O., Ghervase, L., Cortea, I.M., Dinu, M., Rățoiu, L.C. și Pârâu, A.C. 2022. Integrated multi-analytical study of the bronze vessel from Mălăiești Roman fort. *Journal of Ancient History and Archaeology* 9.1: 169-180; Mustață, S. și Țentea, O. 2022. The Roman metal vessels from Mălăiești Roman fort. In: V. Bărcă, S. Mustață, V.-A. Lăzărescu, V. Rusu-Bolindeț, D. Matei (eds.), *Faber. Studies in Honour of Sorin Cociș at his 65th Anniversary*, Cluj-Napoca.

19. Drajna de Sus

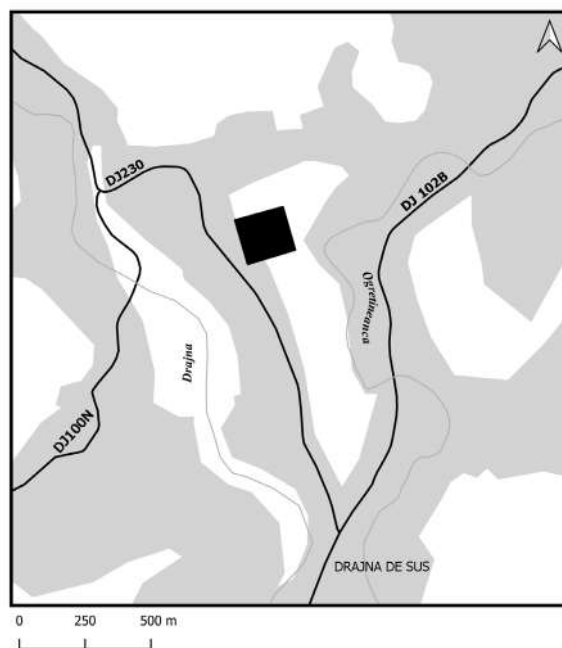
Com. Drajna, jud. Prahova (RAN: 132903.01, PH-I-s-B-16174 RO260).

Castrul de la Drajna de Sus (Fig 19.1 – 19.4) a fost identificat în partea de nord-vest a localității actuale, în punctul „Grădiște”, pe un platou situat la confluența râului Drajna și a pâraului Ogretin. Cercetările arheologice au fost efectuate în două perioade distincte: Gh. Ștefan (1939-1940), respectiv M. Zahariade (1992-1996, 2011-2015).

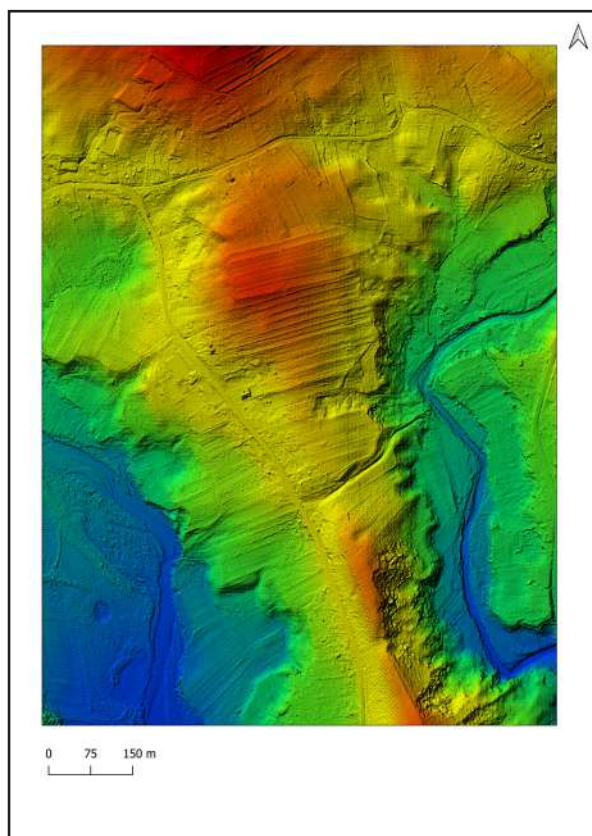
Castrul de piatră este dreptunghiular, având dimensiunile de 176×233 m. Incinta este construită între două ziduri de piatră - realizate în tehnică de construcție ușor diferită – amplasate la o distanță de 1,90 m (tehnica de construcție este asemănătoare incintei castrului de la Brețcu și Hoghiz). Colțurile incintei sunt rotunjite, fiind cercetate până acum două porți. În interior, a fost identificată clădirea comandamentului (*principia*), respectiv o clădire situată în vecinătatea vestică (*praetorium*?). Materialul ceramic de construcție a fost marcat cu ștampilele legiunilor Moesiei Inferior: *V Macedonica*, *I Italica*, *XI Claudia Pia Fidelis* și al cohorții *I Flavia Commagenorum*.

Cel mai probabil, băile și o parte din așezarea civilă erau dispuse înspre Est, în proximitatea râului Ogretin, zonă în care era asigurat accesul la apă și la materie primă pentru materialul de construcție ceramic.

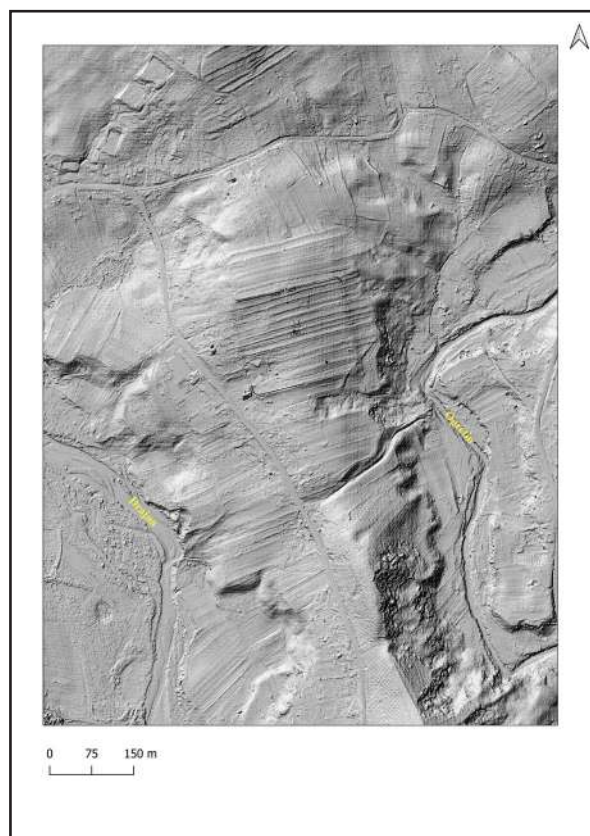
Bibliografie: Ștefan, Gh. 1945-1947. Le camp romain de Drajna-de-Sus, *Dacia* XI-XII, 115-144; Zahariade, M. și Dvorski, T. 1997. *The Lower Moesian army in northern Wallachia* (A.D. 101-118), București: The Sylvi Pub. House; Zahariade, M. 2017. New Thoughts on old Subjects: the Romans in the Sub Carpathian Area in A.D. 101–106. With a Hawkish Eye on the Role of the Drajna de Sus Roman

19.1. Drajna de Sus, localizarea fortificației.

19.2. Drajna de Sus, model digital al terenului, Lidar.

19.3. Drajna de Sus, suprapunerea planului (Zahariade 1997, fig 2) pe model digital umbrit Lidar.

19.4. Drajna de Sus, fotografie oblică din dronă 2020, vedere dinspre Sud-Est (Țentea, Călina 2019, p. 194, fig. 31).

Camp, în: C. C. Petolescu, M. Galinier și f. Matei-Popescu (eds.), *Divus Traianus. Travaux du Colloque International de Drobeta-Turnu Severin*, 16–17 june 2017, București, 2018, 127-147; Țentea, O. Și Călina, V. 2019. Peisajul arheologic al castrului Mălăiești, *Cercetări Arheologice* 26, pag. 169-196, DOI: <https://doi.org/10.46535/ca.26.06>, p. 175-176, 192-194, fig. 24-31.

20. Pietroasele

Com. Pietroasele, jud. Buzău (RAN: 48496.04, BZ-I-m-A-02263.02, RO263)

Castrul de piatră (Fig. 20.1 – 20.3), având dimensiunile de 158 x 124 m, a fost construit sub Traian, dar abandonat la începutul domniei lui Hadrian. A fost din nou utilizat la începutul sec. III, în timpul domniei lui Caracalla. Materialul tegular descoperit aici a fost marcat cu ștampilele legiunii *XI Claudia Pia Fidelis*, precum și purtând epitetul *Antoniniana*, acordat evident pe timpul lui Caracalla. Este posibilă și o refacere la începutul sec. IV. Aici a fost descoperit celebrul tezaur, compus din 26 de obiecte de aur, cunoscut sub numele „Cloșca cu puii de aur”, datat la începutul sec. V. A fost cercetat, de asemenea, un edificiu termal (Fig. 20.4), înconjurat cu un zid perimetral (peribolos?).

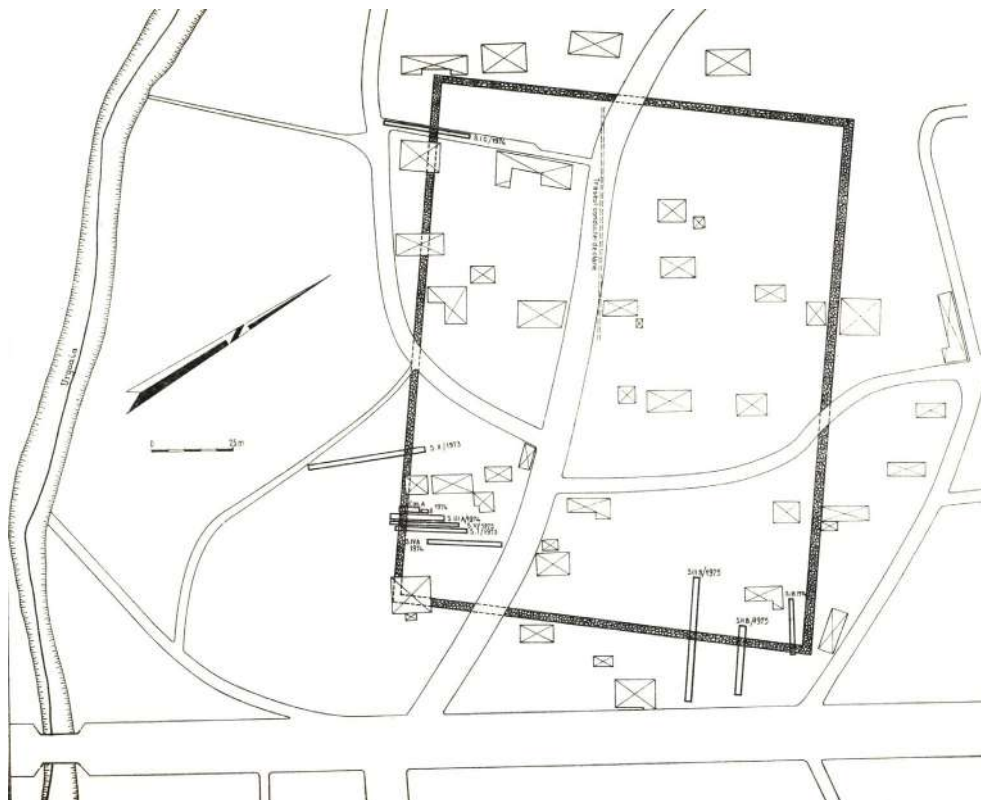
Bibliografie: TIR L 35, 58; Diaconu, Gh. 1977. Daco-romanii la curbura Carpaților, *Pontica X*, 153-157; Diaconu et al. 1977. L'ensemble archéologique de Pietroasele, *Dacia N.S.* 21, 199-220, fig. 2; Stăicuț, G. 2020. Dovezi epigrafice ale prezenței legiunii XI Claudia la Pietroasele, *Musaio* 15, 211-238; Stăicuț, G. 2011. Pietroasele – the edifice with hypocaustum. Epigraphic evidence of legio XI Claudia. *Caietele ARA* (Asociația Arhitectură. Restaurare. Arheologie), 2, 87-99; Mărgineanu-Cârstoiu, M. 2015. Un balneum a Pietroasele, *Caietele ARA* 6, 91-120, fig. 2).

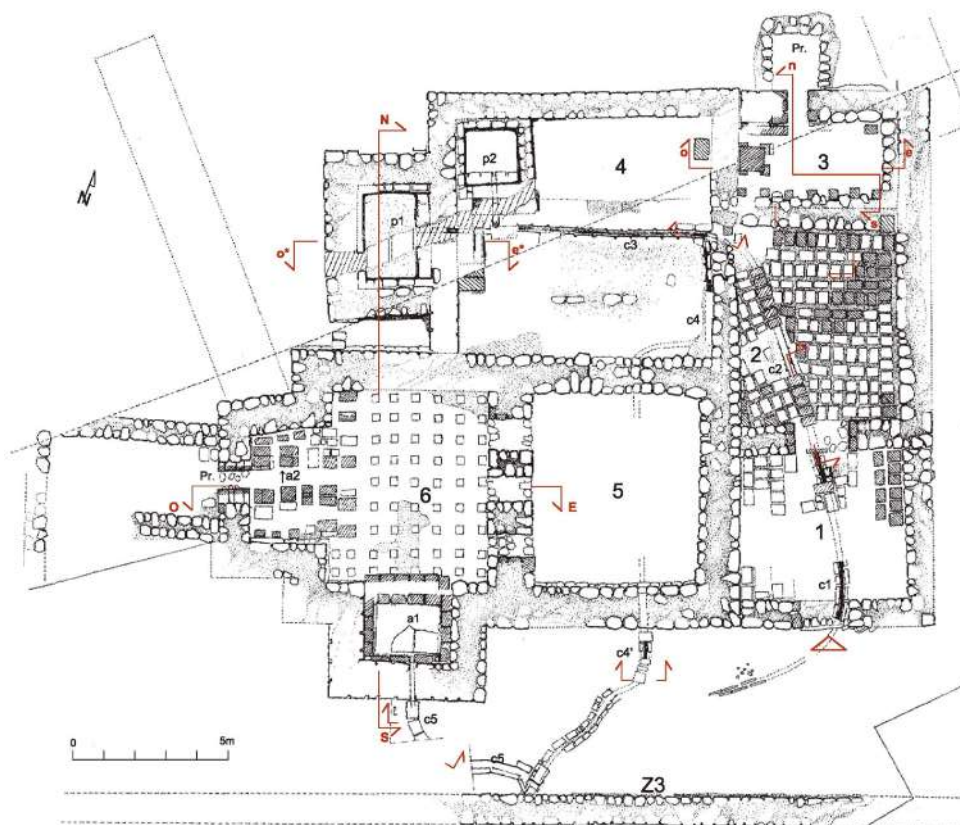
20.1. Pietroasele, localizarea fortificației și a băilor.

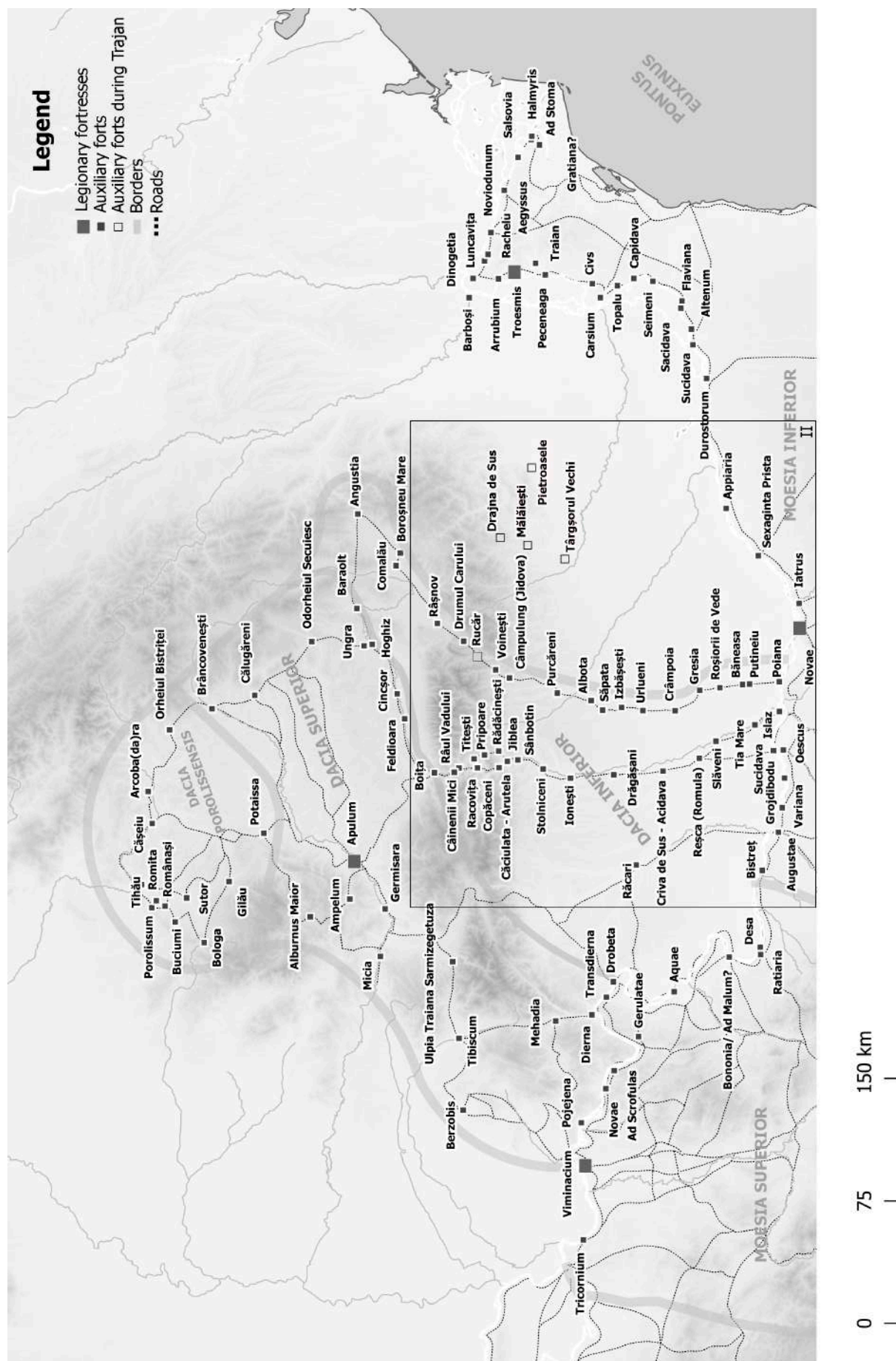
20.2. Pietroasele, fotografie oblică din dronă, vedere dinspre Nord-Est (2016).

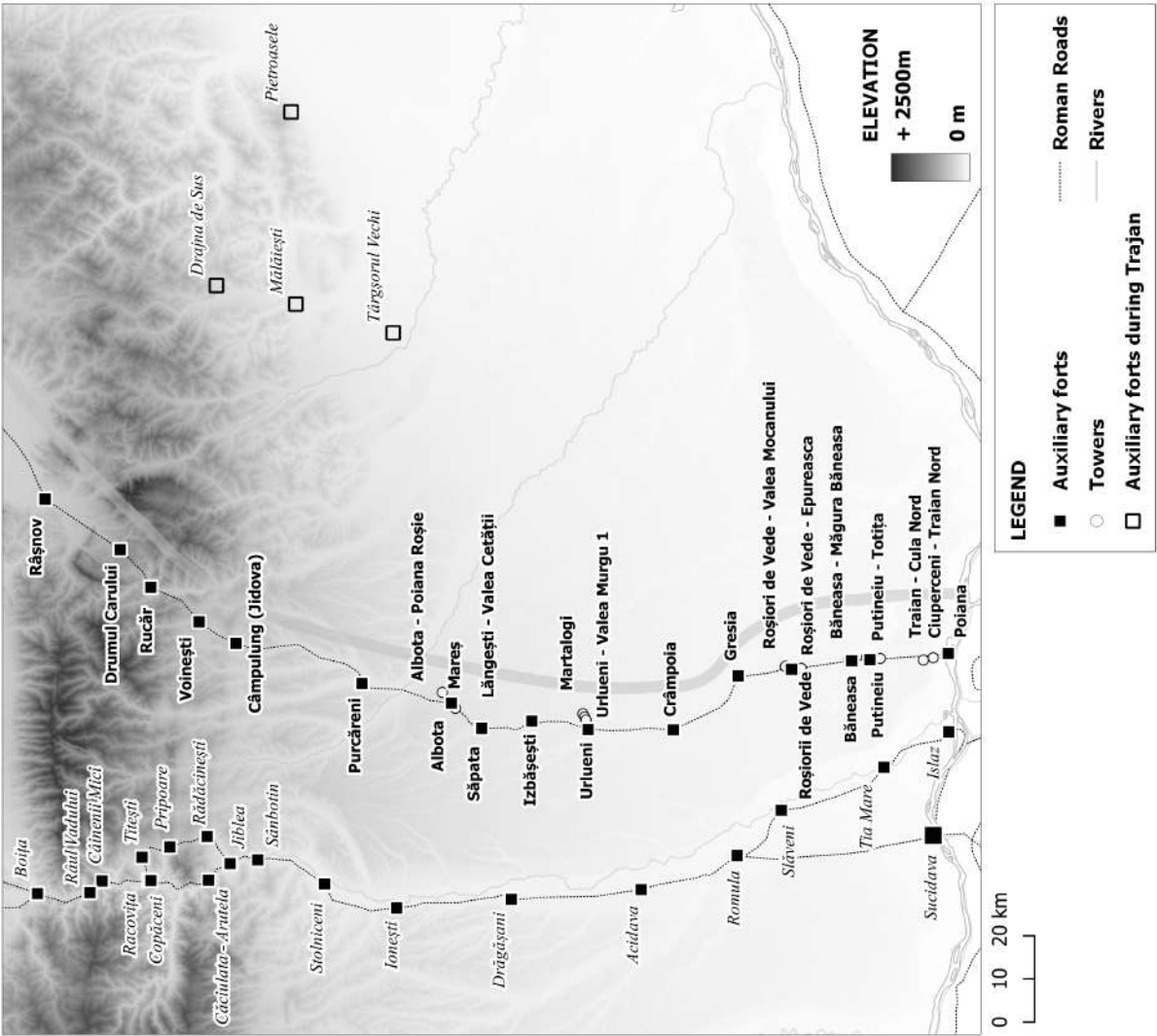
20.3. Pietroasele, planul săpăturilor arheologice (Diaconu et al. 1977, 202, fig. 3).

20.4. *Pietroasele, plan balenum* (Mărgineanu 2015, 93, fig. 2).

Pl. 1. Harta provinciilor Dacia Inferior, Dacia Superior, Moesia Superior, Moesia Inferior.

Pl. II. Fortificațiile romane aflate pe Limes Transalpinus, Limes Alutanus și cele din Muntenia.

BIBLIOGRAFIE:

- CIL Corpus Inscriptionum Latinarum, Berlin.
- IDR II Inscriptiile Daciei Romane II. Oltenia și Muntenia (Gr. Florescu, C.C. Petolescu), București: Editura Academiei, 1977.
- IDR III 4 Inscriptiile Daciei romane III. Dacia Superior 4 (zona răsăriteană), (I.I. Russu), București: Editura Academiei 1988.
- ILD C. C. Petolescu, Inscriptiile Latine din Dacia, București: Editura Academiei 2005. ILS Dessau, H. Inscriptiones Latinae Selectae. Berlin 1892-1916, 3 vols.
- TIR L 35 Russu, I. I., Gostar, N., Ivanov, T., Popescu, Em., Protase, D., Tudor, D., Tabula Imperii Romani. Romula – Durostorum – Tomis. L 35, Bucarest: Editura Academiei Române, 1969.

Bogdan-Cătănciu, I. 1977. Nouvelles recherches sur le limes de Sur – Est de la Dacie, *Akten des XI. Internationalen Limeskongresses (Székesfehérvár, 1976)*.

Bogdan-Cătănciu, I. 1981. *Evolution of the System of Defence Works in Roman Dacia*. Oxford: BAR IS 116.

Bogdan-Cătănciu, I. 1997. *Muntenia în sistemul defensiv al Imperiului Roman. Wallachia in the Defensive System of the Roman Empire 1st-3th centuries A.D.* Alexandria: Muzeul Județean Teleorman.

Christescu, V. 1937. *Istoria militară a Daciei Romane*. București: Fundatia Regelui Carol I. Costea, F. 1996. *Repertoriul arheologic al județului Brașov*. Brașov: Muzeul Județean de Istorie.

Dudău, O. 2006. *Circulația monetară în castele de trupe auxiliare din provincia Dacia*. Timișoara: Graphite.

Gudea, N. 1997. Der dakische Limes. Materialien zu seiner Geschichte. *Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseum Mainz* 44, 1: 1-113.

Gudea, N. 2005. Der untermoesische Donaulimes und die Verteidigung der moesischen Nord- und Westküste des Schwarzen Meeres: Limes et litus Moesiae Inferioris (86-275 n. Chr.). *Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseum Mainz* 52, 2: 319-566.

Marcu, F. 2009. *Organizarea internă a castrelor din Dacia*. Cluj-Napoca: Editura Mega.

Măndescu, D., Dumitrescu, I. și Păduraru, M. 2014. *Repertoriul arheologic al județului Argeș*. Brăila: Editura Istros a Muzeului Brăilei.

Popescu, E., Petolescu, C.C. și Cioflan, T. 1984. Distrugerea castrului de la Câmpulung (Jidova). *Studii și Comunicări- Câmpulung* 3, 15-19.

Teodor, E. 2013. *Uriașul invizibil: Limes Transalutanus, O reevaluare la sud de râul Argeș*. Târgoviște: Editura Cetatea de Scaun.

Tocilescu, Gr. G. 1900. *Fouilles et recherches archéologiques en Roumanie. Communications faites à l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres de Paris, 1892-1899*. Bucarest: Imprimerie du „Corps Didactique”, Ispasesco & Bratanesco.

Ștefan, D. și Ștefan, M. M. 2016. The Drones are coming. What to choose? Low and medium altitude Aerial Archaeology on Limes Transalutanus. *Journal of Ancient History and Archaeology* 3.2, pag. 25-35. DOI: <http://dx.doi.org/10.14795/j.v3i2.187>.

Tudor, D. 1968. *Oltenia Romană*³. București: Editura Științifică.

Tudor, D. 1978. *Oltenia Romană*⁴. București: Editura Academiei Române.

Țentea, O., Popa, A. și Petculescu, L. 2017. Un nou fort roman la Cumidava-Râșnov, *Cercetări Arheologice* 24: 143-150. DOI: <https://doi.org/10.46535/ca.24.06>.

Țentea, O. și Călina, V. 2019. Peisajul arheologic al castrului Mălăiești, *Cercetări Arheologice* 26: 169-196. DOI: <https://doi.org/10.46535/ca.26.06>.

Vlădescu, C. M. 1983. *Armata romană în Dacia Inferior*. București: Editura Militară.

Vlădescu, C. M. 1986. *Fortificațiile romane din Dacia Inferior*. Craiova: Editura Scrisul românesc.

ILLUSTRATIONS:

1. Râșnov (*Cumidava*)

- 1.1. Râșnov (*Cumidava*), forts location.
- 1.2. Râșnov (*Cumidava*), oblique aerial photograph, view from the North-West (July 5, 2010).
- 1.3. Râșnov (*Cumidava*), drone orthophotoplan overlaid on the plan of geophysical surveys carried out in the fort and partly in the civil settlement (drawn after Țentea et al. 2017, 146 - 147, fig. 3 – 4; Marcu 2018, 223, pl. II).
- 1.4. Râșnov (*Cumidava*), plan of geophysical surveys carried out in the fort and partly in the civil settlement (drawn after Țentea et al. 2017, 147, fig. 4, Marcu 2018, 223, pl. II).

2. Drumul Carului

- 2.1. Drumul Carului, fort location.
- 2.2. Drumul Carului, drone orthophotoplan.
- 2.3. Drumul Carului, digital terrain model

3. Rucăr

- 3.1. Rucăr, fort and baths location.
- 3.2. Rucăr, digital terrain model (fort).
- 3.3. Rucăr, fort plan (after Bogdan – Cătănciu 1997, fig 13) overlaid on *hillshade* model.
- 3.4. Rucăr, digital terrain model (baths).
- 3.5. Rucăr, oblique drone photograph, view from South-West (2016).

4. Voinești

- 4.1. Voinești, fort and baths location.
- 4.2. Voinești, digital terrain model.
- 4.3. Voinești, reconstitution of the fortification enclosure overlaid on drone orthophotoplan.
- 4.4. Voinești, oblique drone photograph, view from the North (2020).

5. Jidova

- 5.1. Jidova, forts location.
- 5.2. Jidova, oblique drone photograph, South-West view (2016).
- 5.3.1. Jidova, digital terrain model.
- 5.3.2. Jidova, digital terrain model (auxiliary fort).
- 5.3.3. Jidova, *Castellum*, digital terrain model.
- 5.4.1. Jidova, drone orthophotoplan.
- 5.4.2. Jidova, reconstitution of the auxiliary fort enclosure overlaid on drone orthophotoplan. (drawn after Petolescu et al. 2020, 72, fig. 1).
- 5.4.3. Jidova, *Castellum*, reconstitution of the fortification enclosure overlaid on drone orthophotoplan.

6. Purcăreni

- 6.1. Purcăreni, fort location.
- 6.2. Purcăreni, fort plan (drawn after Gudea 1997, 78 – 79, fig. 61).

7. Albota

- 7.1. Albota, fort location.
- 7.2. Albota, drone orthophotoplan.
- 7.3. Albota, digital terrain model.
- 7.4. Albota, reconstitution of layout plan (drawn after Bogdan – Cătănciu 1997, fig 13) overlaid on hillshade model.

8. Săpata

- 8.1. Săpata, forts and baths location.
- 8.2. Săpata, declassified 1968 Corona satellite photograph (1036-2139F046Fore Aug 18 1968_Center for Advanced Spatial Technologies, University of Arkansas/U.S. Geological Survey).
- 8.3. Săpata, oblique aerial photograph, North-West view (July 2010).
- 8.4. Săpata, digital terrain model.
- 8.5. Săpata, reconstitution of layout plan (drawn after Tudor 1978, 299, fig. 86) overlaid on hillshade model.

9. Izbășești

- 9.1. Izbășești, fort location.
- 9.2. Izbășești, declassified 1968 Corona satellite photograph (1036-2139F047Fore Aug 18 1968_Center for Advanced Spatial Technologies, University of Arkansas/U.S. Geological Survey).
- 9.3. Izbășești, oblique drone photograph, North-East view (2022).
- 9.4. Izbășești, digital terrain model.
- 9.5. Izbășești, reconstitution of layout plan (drawn after Bogdan – Cătănciu 1981, fig 63/d) overlaid on hillshade model.

10. Afrimești (Urlueni)

- 10.1. Afrimești (Urlueni), forts location
- 10.2. Afrimești (Urlueni), declassified 1968 Corona satellite photograph (1036-2139F048Fore Aug 18 1968_Center for Advanced Spatial Technologies, University of Arkansas/U.S. Geological Survey).
- 10.3. Afrimești (Urlueni), oblique aerial photograph, South-East view (July 2010).
hillshade model.
- 10.4. Afrimești (Urlueni), digital terrain model.
- 10.5. Afrimești (Urlueni), reconstitution of layout plan (drawn after Bogdan – Cătănciu 1981, fig 63/c) overlaid on hillshade model.

11. Crâmpoia

- 11.1. Crâmpoia, fort location.
- 11.2. Crâmpoia, declassified 1968 Corona satellite photograph (1104-2155A030Aft Aug 17 1968_Center for Advanced Spatial Technologies, University of Arkansas/U.S. Geological Survey).
- 11.3. Crâmpoia, oblique drone photograph, North view (2022).
- 11.4. Crâmpoia, digital terrain model.
- 11.5. Crâmpoia, reconstitution of layout plan (drawn after Tudor 1978, 280, fig. 76/10) overlaid on hillshade model.

12. Gresia

- 12.1. Gresia, fort location.
- 12.2. Gresia, oblique drone photograph, North-West view (2022).
- 12.3. Gresia, digital terrain model.
- 12.4. Gresia, reconstitution of layout plan (drawn after Gudea 1997, 74, fig. 53) overlaid on hillshade model.

13. Roșiorii de Vede

- 13.1. Roșiorii de Vede, fort location.
- 13.2. Roșiorii de Vede, declassified 1965 Corona satellite photograph (1026-2088A102Aft Nov 3 1965_Center for Advanced Spatial Technologies, University of Arkansas/U.S. Geological Survey).
- 13.3. Roșiorii de Vede, oblique aerial photograph, North-West view (July 2010).
- 13.4. Roșiorii de Vede, drone orthophotoplan.
- 13.5. Roșiorii de Vede, digital terrain model.
- 13.6. Roșiorii de Vede, reconstitution of layout plan (drawn after Gudea 1997, 73, fig. 51) overlaid on hillshade model.

14. Băneasa

- 14.1. Băneasa, forts and tower location.
- 14.2. Băneasa, forts and tower location on *Firing Directory Plans*, 3638, topographical survey 1907-1908, nomenclature of localities by statistical service 1952.
- 14.3. Băneasa, declassified 1965 Corona satellite photograph (1103-1058F029Fore May 5 1968_Center for Advanced Spatial Technologies, University of Arkansas/U.S. Geological Survey).
- 14.4. Băneasa, oblique drone photograph, South-West view (2022).
- 14.5. Băneasa, digital terrain model.
- 14.6. Băneasa, reconstitution of layout plan (drawn after Tudor 1978, 280, fig. 76/5) overlaid on hillshade model.
- 14.7. Băneasa, tower, oblique aerial photograph, North-West view (July 2010).

15. Putineiu

- 15.1. Putineiu, fort location.
- 15.2. Putineiu, fort location on *Firing Directory Plans*, 3637, topographical survey 1907-1908.
- 15.3. Putineiu, fort plan (Bogdan-Cătănicu 1997, fig. 76).

16. Poiana

- 16.1. Poiana, fort location.
- 16.2. Poiana, reconstitution of fort enclosure overlaid on drone orthophotoplan (Teodor 2013, 18, fig. 4).
- 16.3. Poiana, oblique drone photograph, North-West view (2022).

17. Târgșorul Vechi

- 17.1. Târgșorul Vechi, fort and baths location.
- 17.2. Târgșorul Vechi, fort and baths location (Măgureanu et al. 2017, 103-114, Țentea, Călina 2019, p. 195, fig. 33).
- 17.3. Târgșorul Vechi, oblique drone photograph, South-West view (Țentea, Călina 2019, p. 195, fig. 34).

18. Mălăiești

- 18.1. Mălăiești, fort and baths location.
- 18.2. Mălăiești, map of the terrace between Teleajen and Vărbilău rivers and the Roman fort from Mălăiești, *Lidar hillshade flat terrain*, interpretation after (Zagoriț 1940, 10; Țentea, Călina 2019, p. 181, fig. 6).
- 18.3. Mălăiești, oblique drone photograph, South-East view (2020).

19. Drajna de Sus

- 19.1. Drajna de Sus, fort location.
- 19.2. Drajna de Sus, digital terrain model, *Lidar*.
- 19.3. Drajna de Sus, reconstitution of layout plan (after Zahariade 1997, fig. 2) overlaid on hillshade *Lidar* model.
- 19.4. Drajna de Sus, oblique drone photograph, South-East view 2020 (Țentea, Călina 2019, p. 194, fig. 31).

20. Pietroasele

- 20.1. Pietroasele, fort and baths location.
- 20.2. Pietroasele, oblique drone photograph, North-East view (2016)
- 20.3. Pietroasele, fort plan (Diaconu et al. 1977, 202, fig. 3).
- 20.4. Pietroasele, *balneum* plan (Mărgineanu 2015, 93, fig. 2).

PLATES:

Pl. I. Map of roman provinces of Dacia Inferior, Dacia Superior, Dacia Porolissensis, Moesia Superior, Moesia Inferior.

Pl. II. Roman fortifications on the Limes Transalutanus, Limes Alutanus and in Muntenia.

* The aerial photographs from 2010 were taken by Ioana A. Oltean and W. S. Hanson (STRATEG project). The drone photos were taken by Daniel Costea (PN LIMES).

OVIDIU ȚENTEA
Muzeul Național de Istorie a României
ovidiu.tentea@gmail.com

FLORIAN MATEI-POPESCU
Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”
florian.matei@gmail.com

VLAD CĂLINA
Muzeul Național de Istorie a României
calina.nicolae@gmail.com

ALEXANDRU RAȚIU
Muzeul Național de Istorie a României
sandu_ratiu@yahoo.com